

DANSK
DENDROLOGISK
ÅRSSKRIFT

BIND IV

4

UDGIVET af DANSK DENDROLOGISK FORENING

1977

DANSK
DENDROLOGISK
ÅRSSKRIFT

Udgivet af

DANSK DENDROLOGISK FORENING

BIND IV

4

1977

KØBENHAVN . EGET FORLAG

© DANSK DENDROLOGISK FORENING

Trykt hos A/S Hølbæk Ekspresstrykkeri

INDHOLD

PETER WAGNER: Om oldtidens anvendelse af bøg./The use of beech in ancient Greece and Rome	5
PETER MUNK PLUM: Hofmangaves Have	19
Ekskursioner:	
Jægerspris Slotshave og Skovdistrikt 29. maj 1976	30
Nordfyn 14.-15. august 1976	33
Beretning for 1975	39
Rhododendron-kredsens virksomhed	41
Fonden for Træer og Miljø	43
Register	48

Forsidevignet

Stewartia gemmata Chien & Cheng (Theaceae)
i Arboretet i Hørsholm af frø fra Peking 1952;
hjemmehørende i bjerge omkring Yagtze i centrale Kina.
Gren med frugter tegnet af Lars Feilberg, januar 1977.

OM OLDTIDENS ANVENDELSE AF BØG

af
PETER WAGNER

*Botanisk Centralbibliotek,
Gothersgade 130, 1123 København K.*

I 1973 modtog jeg til vedanatomet bestemmelse fra Ny Carlsberg Glyptotek rester af en hjulfælg fra en etruskisk stridsvogn. Prøven bestod af rustinkrusteret og -replaceret træ. Da mikrosnit til almindelig gennemlysningsmikroskopi ikke kan fremstilles af et sådant materiale undersøgte i stedet brudflader frembragt ved flækning med en stump skalpel i ultropak-mikroskop. Prøven beskrives som følger:

Træet er spredtporet med kar, der er solitære eller samlede i små reder evt. i korte tangentielle eller radiale rækker; den tangentielle kardiameter er 30-70 μ ; karrenes størrelse og tæthed aftager mod årringgrænsen. Karvægporerne er opponerede eller scalariforme, perforationerne skråtstillede og simple. Marvstrålerne er homogene og forekommer dels i ret korte 1-2-(3) celler brede, dels i meget høje 10-25 celler brede strøg – overgangen mellem disse to typer er dog ikke skarp. I årringgrænserne er de brede marvstråler i tværsnittet trompetformet udvidede; inde i disse er årringgrænsen vinkelformet indbøjet. Prøvens tilstand tillod ikke en undersøgelse af støtte- og parenkymvævet.

På grundlag af den givne beskrivelse bestemtes prøven til *Fagus sp. L.*, idet den tydeligt kan adskilles fra *Platanus sp. L.*, der sjældent har enradede marvstråler og mangler den vinkelformede indbugtning af årringgrænsen i de brede marvstråler. En afskillelse mellem *F. sylvatica L.* og *F. orientalis* blev ikke forsøgt. Det bør bemærkes, at marvstrålerne var parallelle med hjulegerne og ikke vinkelrette på disse, som det sædvanligvis er tilfældet.

Da nu hjulfælgen er bestemt til *Fagus sp. L.*, er det nærliggende at undersøge oplysningerne hos de klassiske forfattere om anvendelsen af dette træ. Det bør dog efterforskes, om de ord, der sædvanligvis oversættes ved bøg også rent faktisk omfatter denne og kun denne plante. Det græske navn er oxya, det latinske fagus. Planten er beskrevet hos Theophrast og Plinius, men kun nævnt hos Dioscorides.

Theophrast (370-285 f. Kr.) fortæller (per. fyt. hist. III, X, 1), at der »af oxya kun er een slags; den er retvokset, glat og med få

grene og har højde og tykkelse næsten som elate (*Abies alba Mill.*); også i andre henseender ligner den dette træ; veddet er smukt farvet, stærkt, med stærke fibre, og barken glat og tyk og bladet er udelt, længere end hos apios (*Pyrus?*) og løbende ud i en spids, rødder hverken mange eller dybtgående; og frugten (er) glat, agernlignende i en skal, men (en skal) uden torne og glat, og ikke som diosbalanos (*Castanea*) tornet, selv om den ligner denne i sødhed og smag«. Også andetsteds (per. fyt. hist. III, VI, 5) understreges det, at oxya har »overfladiske og få rødder«.

I bjergene bliver veddet »smuktfarvet og hårdt og på sletterne løsere og dårligere farvet og ringere« (per. fyt. hist. III, XI, 5), ja

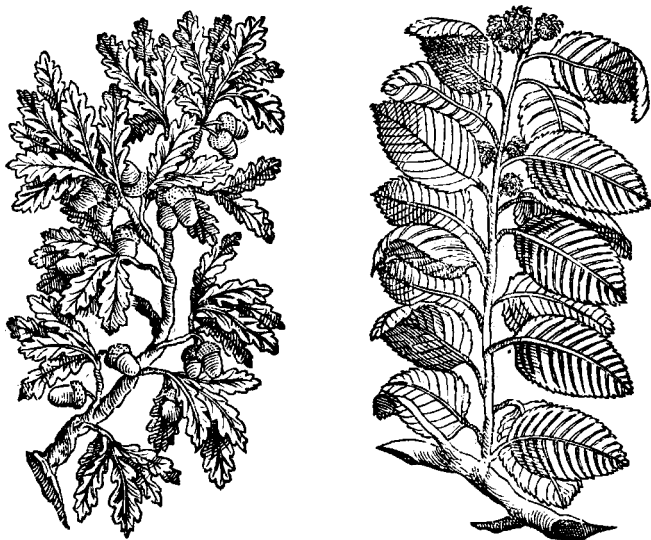

Fig. 1. Eg og bøg afbildet i Matthioli Padacii Dioscoridis de materia medica in libri sex ... 1554. I denne bog, hvor de klassiske forfattere's beskrivelser benyttes, har forfatteren ikke været i tvivl ved identificeringen.

Oak and Beech as depicted in Matthioli Padacii Dioscoridis de materia medica in libri sex ... 1554.

endog »sort og ubrugeligt« (per. fyt. hist. III, X, 1). Sammenligningen i vækstform med *Abies alba Mill* gælder formentlig eksemplarer, der står i sluttede bevoksninger. Skålen er beskrevet som glat (leios) hvad der ikke er korrekt; glat skal sikkert opfattes som en forstærkning af »uden torne« i modsætning til diosbalanos' (*Castanea's*) frugthylster.

Det fremgår ikke umiddelbart af de citerede steder, at skålen er lukket, men andetsteds oplyses, at diosbalanos havde lukket skål

(per. fyt. hist. IV, VIII, 11). I øvrigt benævnes skålen hos oxya og diosbalanos anderledes end skålen hos ege-arterne (echinos overfor egens kelyphe).

Plinius d. Ældre (23-79 e. Kr.) skriver (hist. nat. XVI, VII): »Fagus' agern, der ligner nødder, indesluttet af en trekantet hud (cutis). Løvet er tyndt og blandt det letteste, lignende populus'; det bliver hurtigt gult og for det meste opstår på den midterste del på oversiden et meget lille grønt bær med en tilspidset spids«. (Det lille bær på bladet er en galle). Frugten, der ifølge beskrivelsen er helt indesluttet i skålen adskiller i Plinius' beskrivelse tydeligt fagus fra ege-arterne, om hvilke han udtrykkeligt skriver, at deres agern er omgivet af et »bæger (calyx), der omslutter dem mere eller mindre«. (hist. nat. XVI, VIII); castanea kendes fra fagus på, at der kan være op til »tre nødder i hver skål«, »for hvilke (nødder) den piggede skål udgør en bevæbnet forsvarsanordning, der er ufuldstændig (d.v.s. kun dækker agernet delvis) hos de (andre) agernbærende (træer, her lig med ege)« (hist. nat. XV, XXV). Yderligere adskilles fagus fra ege-arterne på bladenes form, der hos Plinius for egenes vedkommende beskrives som (hist. nat. XVI, VIII) »lange, bølgede i randen«, hos Theophrast angives, at egens blade er »indskårne« og at »nogle (træer) har tornagtige spidser både i spidsen (af bladet) og på siderne sådan som eg« (per. fyt. hist. I, X, 6). (Om bladene hos diosbalanos/castanea foreligger ingen oplysninger). Plinius hævder ligesom Theophrast, at »fagus ... går ned på sletterne« (hist. nat. XVI, XXX).

Hos Plinius og Theophrast kan træet altså identificeres med rimelig sikkerhed, idet det kan adskilles fra egearterne og kastanie. Der er dog uden for disse to forfattere fejlmuligheder: Det latinske fagus findes også i en græsk form phegos; på græsk dækker dette navn imidlertid ikke bøg, men ifølge en synonymordliste hos Theophrast (per. fyt. hist. III, VIII, 2) en egeart (dryis he agria = *Quercus aegilops*). Hvor der foreligger latinske tekster med græske forbilleder – for eksempel i hyrdedigtningen – må man regne med den mulighed, at fagus *kan* betyde eg.

Et eksempel herpå skal nævnes. Under beskrivelsen af, hvorledes unge okser skal lære at trække en vogn skriver Virgil, at de efter at have trukket en tom vogn skal lære at trække en belæsset (Georgica III v. 172-173):

post valido nitens sub pondere faginus axis
instrepat, et iunctos temo trahat æreus orbis

»lad derefter bøge-akselen (faginus axis) knage tyngtet under den

tunge byrde og den messingbeslagne vognstang trække de forbundne hjul«.

I Iliadens 5. sang, hvor Pallas Athene overtager pladsen som vognstyrer for Diomedes fra Sthenelos hedder det (Il. V, v. 837-39): »Og hun (Pallas Athene) steg ivrig tilvogns ved siden af den guddommelige Diomedes; og ege-akslen (pheginos axón) knagede vældigt ved byrden, thi den bar både den frygtindgydende (Pallas) og den fornemme mand«.

Billedernes karakter og placeringen sidst i verset gør det rimeligt at antage at Virgil, der som alle dannede Romere naturligvis kunne sine klassikere, har lånt billedet fra det nævnte sted i Iliaden (eller fra lignende episke passager). Faginus betyder altså her ege- og ikke bøge-.

Overalt i romersk poesi må man regne med muligheden af græske forbilleder (eller andre romerske, der er gjort efter det græske); i nogle tilfælde er forbillederne kendte i andre ikke, d.v.s. man kan ikke konstatere, om der har været nogen. For om muligt at klargøre forholdet fagus-phegos kan man som eksempel undersøge forholdet mellem Virgil og hans nære forbillede som digter af hyrdeidyller, Theokrit. I Virgil's hyrdedigte Bucolica er fagus eller adjektivet faginus nævnt 4 gange. 2 af passagerne i hvilke dette sker findes i digte, der fremtræder som oversættelser eller bearbejdelser af digte af Theokrit. I indledningen til den I. ecloge (Virg. Buc. I, 1 v. 1-2) beskrives hyrden Tityrus liggende »tilbagelænet under den brede bøgs dække« (patulae recubans sub tegmine fagi) (vendingen er gentaget i Georgica IV, v. 566 og hos Sidonius (Carm. IV v. 1)). Theokrit beskriver i »Thalysia« (Theokr. VII, v. 88-89) en hyrde, »der ligger tilbagelænet under en drys (= eg)«. I en anden af Virgil's ecloger (III, v. 35-37) vædder to hyrder Damoetas og Menalcas om, hvem der er bedst til at spille på fløjte og Menalcas siger: »Jeg vil sætte et bøge-bæger (pocula fagina) ind, et udskåret arbejde af den guddommelige Alkimedon«. I den tilsvarende passage hos Theokrit (I, 27) nævnes kun et bæger (kissybion) uden angivelse af, hvad det er fremstillet af (men nok af hvem – her er det Praxiteles, der er kunstneren). Inddrages andre plantenaavne i undersøgelsen viser det sig, at Virgil ofte erstatter Theokrits planter med andre – faktisk nævnes hverken oxya eller phegos overhovedet hos Theokrit, så problemet kan ikke løses ad denne vej. Det må erindres, at rent versetekniske årsager kan være afgørende for

valg af navn; i det ovenfor nævnte eksempel fra Virgil's 1. ecloge allittererer *fagus* således med flere ord i de følgende vers.

Et enkelt tilfælde hvor navnet næppe kan dække bøg findes hos Cæsar; i Gallerkrigen nævner han under sin beskrivelse af Britannien (de bello Gallico V, 12,5): »Der er tømmer af enhver slags, som findes i Gallien undtagen *fagus* og *abies*«. Ifølge Godwin (1956) er tilstedeværelsen af bøg i Syd-England dokumenteret både ved pollen og ved-prøver allerede i neolithicium. Han foreslår, at *fagus* hos Cæsar står for *Castanea* – dog uden at argumentere for påstanden, som i hvert fald ikke kan bekræftes af de latinske kilder.

Makroskopiske fund (ved) af både *Castanea* og *Abies* fra romersk tid indicerer, at Romerne har indført disse til Britannien.

Da det ikke er muligt at løse problemet, vil *fagus* i det følgende blive betragtet som synonymt med bøg, men det bør erindres, at identificationen, bortset fra Plinius og Theophrast, ikke nødvendigvis er korrekt.

Anvendelse af ved

Hos Homer finder vi 4 angivelser af, at bøg har været brugt til spyd. I Iliadens 5. sang mødes Menelaos og Aineias i slaget (v. 568-69): »Og de to holdt hænderne og bøgelsnerne (*egchea oxyoenta*) mod hinanden og var ivrige efter at kæmpe«. I 8. sang opfordrer Hektor Troerne til at holde vagt ved Grækernes lejr for at de ikke skal stikke af i mørket (Ilias VIII v. 512-16): »Nej, visse skal de (Grækerne) ikke uden møje gå usårede ombord i skibene, men gid en og anden af dem må fordøje en pil også hjemme, efter at være blevet ramt af en pil eller af en bøge-lanse (*dory oxyoen*) idet han går ombord i skibet«. I 14. sang, da Troerne er begyndt at vige efter at Aias har såret Hektor ved at ramme ham med en sten på halsen »sårede Oileus' søn, den hurtige Aias, Satnios, idet han indhentede ham med en bøge-lanse (*dory oxyoen*)« (v. 442-44). I Odysséen »bar Odysseus og hans strålende søn hjelme og bukled skjolde og bøge-lanser (*egchea oxyoenta*) bort (XIX, v. 31-33) fra hallen«.

Adjektivet *oxyois* kan være beslægtet (ligesom i øvrigt *oxya*) med *oxys* – skarp, spids. Det kunne derfor antages, at *oxyois* hentyder til spidse eller skarpe lanser; denne mulighed kan imidlertid udelukkes, idet en scholiast har indsat følgende kommentar i Iliaden: »*egchea oxyoenta* er spyd af bøgetræet (*oxya to dendron*) ligesom også hos Archilochos »bøgen (*oxya*) fløj«». Konteksten i

Archilochos' digt (Arch. 186) i øvrigt er ukendt og kendes kun fra kommentaren.

I Euripides' (485/84-406/7 f. Kr.) drama »Herakles' børn« lader den gamle Iolaos sig væbne med en bøgelanse for at forsvare børnene mod Eurystheus (Herakleidai v. 726-28): »Giv mig våbnene, som du har rede, giv mig bøgen (oxya) i hånden«. Her betyder oxya (= bøg) altså bølge-lanse.

Theophrast skriver (per. fyt. hist. III, X, 1) at bøg har »ved brugeligt til mange ting, nemlig både til vognarbejde og til sengefremstilling og til stolemageri og til borde og til skibsbyggeri«. Han forklarer nærmere (per. fyt. hist. V, VI, 4) »at ask og bøg har fugtigt ved; derfor laver man elastiske senge af disse«. I skibsbyggeriet anvendtes bøg til de glideskjolde, man lagde under skibene ved iland-halingen (per. fyt. hist. V, VII, 2): »de sætter en ege-(køl) under, når de haler (skibet) på land, og på de mindre (skibe) en bølge-(køl); og skjoldet (som beskytter siderne) er fuldstændigt af bøg«. Andetsteds får man understreget (per. fyt. hist. V, VII, 6) at bøg anvendtes til »vognmageri og billigt stolemageri«. Anvendelsen til borde bekræftes af Martial (40-104 e. Kr.); i et epigram til den rige ven, der siger til den fattige ven at alt er fælles for venner, sammenligner han bl.a. deres borde (Mart. epigr. II, 43, v. 9-10): »Du lægger Libyske bordplader på Indiske tænder (= elfenben); mit bølge-bord står på en teglstenssokkel«. Borde af bøg har tilsyneladende ligesom stolene været billige.

Plinius skriver (hist. nat. XVI, LXXXIV (229)): »Bøg er let (at bearbejde), skønt skør og blød, den er bøjelig, hvis den er skåret ud i tynde plader (= finér) og (er) alene nyttig til æsker og kasser«. Columella (1. årh. e. Kr.) anbefaler, at æbler konserveres i bølge- eller lindekasser: de modne æbler overhældes med honning, metoden er så sikker, at det ikke gør noget, hvis der er orm i æblerne (de re rustica XII, XLVII, 5), »men fordi (æblerne) synes at blive sødere i honning, når de opbevares på denne måde og ikke (synes) at bevare deres egen smag, bør små kasser af bøg eller lind, sådanne som ligner dem, i hvilke officielle klædninger opbevares, men lidt større til dette formål, gøres klar og anbringes på et loft, der er meget koldt og tørt, hvor hverken røg eller modbydelig lugt trænger igennem; dernæst lægges æblerne som ovenfor nævnt ned, dækket (med pilekviste) således, at blomsterne ser opad, stilkene nedad, på hvilken måde de også fødes på træet, og således, at det ene æble ikke berøres af det andet«. Columella anbefaler tilsyneladende bøgekasser, fordi de ikke afgiver smag. Dette er formentlig

også grunden til, at bøg er anvendt til bægre. Plinius hævder (hist. nat. XVI, LXXIII): »hos bøg er der tværgående kamme (pecten = marvstråler?) i veddet. Derfor var (bøge-)kar i stor ære hos de gamle. Manius Curius svor (efter sejren over Pyrrhus 281 f. Kr.) at han intet havde rørt af krigsbyttet undtagen en bøge-krukke (guttum faginum) med hvilken han havde ofret«. Plinius tror altså, at bøg er anvendt, fordi de tværgående marvstråler gør træet tættere.

I Poesien findes bøgebægre omtalt mange steder. Som ovenfor nævnt lader Virgil (Ecl. III v. 35-37) Menalcas sætte et bøgebæger ind i striden med Damoetas om, hvem der er bedst til at spille på fløjte (den tredie hyrde Palaemon afgør sagen ved at sige, at de er lige dygtige). Tibullus (48?-19 f. Kr.) henviser i et meget besk pacifistisk digt (I, X, v. 7-8) til de gode gamle dage: »Der var ikke krige, da bøge-bægeret (scyphus faginus) stod ved festmåltidet«. Ovid (43 f. – 17 e. Kr.) fortæller i »Fasti« om guderne Juppiter, Neptun og Merkurs besøg hos den gamle Hyraeus, der ofrer sin eneste okse (plovoksen) og bærer vin frem, som han har lagt til side, da han var ung (Fasti V, v. 521-23): »Bordet strålede nu med maden, nu med Lyaeus' (drik = vin) sat frem, vinkarret var af rød ler, bægrene af bøg (pocula fagus erant)«. Juppiter og Merkur drikker også af bøge-bægre under besøget hos Philemon og Baucis, idet der – stadig ifølge Ovids referat (Metamorph. VIII, v. 668-70) – på bordet sættes »en blandingskumme af ler og bægre fremstillet af bøg (fabricata fago pocula), besmurt med gul voks der, hvor de er hule«. Inden måltidet har de dog fået lejlighed til at vaske hænder (Metamorph. VIII, v. 651-53): »Der var et udhulet trug af bøg (alveus fagineus), der hang på et søm i sit hårde håndtag. Det fyldes med lunkent vand og modtager lemmerne, der trænger til at varmes«. Philemon og Baucis belønnes ved at få lov til at dø samtidig, idet de omskaves til en eg og en lind.

Seneca (5/4 f. – 65 e. Kr.) udvikler i sit drama »Hercules Oetaeus« den banale tanke, at det er forfærdeligt at være konge, men lykken at være en fattig mand (Herc. Oet. v. 652-57): »Den fattige er fri for bekymringer, han holder bægeret af den brede bøg (patula pocula fago), men han holder det ikke med skælvende hånd; han spiser lette og tarvelige måltider, men ser ikke med ængstelse dragne sværd (over sit hoved). I det gyldne bæger bliver vinen blandet med blod«. I sin beretning om, hvorledes Falerner-vinen blev berømt, oplyser Silius Italicus (25-100 e. Kr.), at Bacchus under en rejse i denne oprindeligt øde og gølge egn blev beværtet på bedste vis hos den gamle Falernus og forfatteren udbryder (Punica

VII, v. 186-191): »betaget af den gamles iver tillader du ikke, Bacchus, at dine safter (vin) mangler. Pludseligt – og mærkeligt er det at sige – skummede bølge-bægrene (pocula fagina) med vinsaft, løn for den fattiges gæstfrihed; en billig mælkespand flød med rød-mende ren vin og den søde vædske randt fra de duftende druer i det udhulede ege-blandingskar«. Tag min gave, sagde Bacchus og næste morgen var bjerget Massicus dækket med vin. I en vædde-strid om den udvalgte pige lader Calpurnius Siculus (samtidig med Nero) de to rivaler fårehyrden Idas og gartneren Astacus kappes i sang, og fårehyrden prise sine får og gartneren sine grøntsager; den sidste fremsætter blandt andet følgende erklæring (Ecl. II, v. 56-59): »Jeg brænder efter Crocale; hvis en af guderne hører min bøn, skal, til ham alene, en bøgeskål (faginus) stilles blandt elmene, der er fulde af vinløv, der hvor den krystalklare kilde fører sine grønne bølger og leder sin skælvende strøm blandt lilier«. Her er adjektivet faginus anvendt alene i betydningen bøgeskål.

At bøg som Plinius anfører er velegnet til udskæring i tynde plader er muligvis årsag til, at den ifølge Plinius har været benyttet til fremstilling af tagspån (hist. nat. XVI, XV, (36)): »De bedst egnede tagspån (scandula) (er) af eg (Q. robur) derefter af de andre agern-bærende (træer) og af bøg, de letteste af alle (er) dem, som indeholder harpax, men de er de mindst holdbare undtagen dem af fyr. Cornelius Nepos bevidner, at Rom var tækket med træspån indtil Pyrrhus-krigen, (altså) i 470 år«. Som tidligere nævnt er det ikke sandsynligt, at vognaksler som angivet af Virgil (Georgica III, v. 172-73) har været fremstillet af bøg, men Cato (234-149 f. Kr.) anbefaler (de re rustica XXI) at den vandrette aksel (cupa) i en oliemølle (trapetum) laves af elm eller bøg: »Inderst skal du lave akslen af elme- eller bøgetræ«. Det bør bemærkes, at alle lejer var jernforede.

I 7 vers leverer Virgil (Georgica I, v. 169-75) den eneste beskrivelse vi har af en plov fra klassisk romersk tid; han oplyser blandt andet, at »en høj bøg fældes til plovstjerten (stiva)«. Denne beskrivelse er delvis lånt fra Hesiodos (4. eller 5. årh. f. Kr.) (Værker og dage v. 423-436); en undersøgelse af sidstnævnte forfatters beskrivelse viser, at denne hverken nævner oxya eller phegos eller plovstjerten echetle, så Virgil's oplysning kan være selvstændig og derfor korrekt.

Claudian (ca. 400 e. Kr.) beskriver i et hyldestdigt til Stilicho Diana med ledsagere på rejse til Afrika (for at inspicere Stilicho's erobringer); hun medbringer mange dyr (lib III, XXIV, v. 323-25):

»Nogle brøler indviklede i snarer, andre transporteres indelukkede i træbure. Og der er ikke tømrere nok til at polere tømmeret; løvbærende bure bygges af ubehandlet bøg og røn«. Ausonius (d. 395 e. Kr.) har i en del af sit digt om Moselfloden beskrevet en fiskefangst; under stegningen af fangsten omtales en blæsebælgs-ventil af bøg (Mosella v. 267-69): »Således, når pustet fremkalder en smede-ild, modtager og tilbageholder ild-skjoldet, der spiller i bølge-hulhederne, luften med snart det ene, snart det andet hul«.

Bøg er – sammen med andre træsorter – blevet benyttet som brænde til ligbål. Statius (40-95 e. Kr.) lader i Thebais »den høje bøg« falde til Archemonus' ligbål (Thebais VI v. 96-103) og om Hercules' bål-færd fortæller Philoctetes (Seneca: Hercules Oetaeus v. 1618-23) at »Bøgen mister sin skygge for en eller andens hånd og ligger fældet i hele sin længde«.

Anvendelse af barken

Om barkens anvendelse skriver Plinius (hist. nat. XVI, XIV (35)): »Barken af bøg, lind, ædelgran (*Abies alba*) og skovfyr (*P. sylvestris*) bruges meget af landbefolkningen. Af denne fremstiller de kar og kurve og nogle mere åbne (kurve) til at samle ind i ved høsten og vinhøsten og (de fremstiller også) fremspringende dele (proiecta eller protecta – betydningen er uklar) på hytter. Spejderen skriver i den friske (bark) til officererne, idet han indskærer bogstaver fra saften (a suco – betydningen er uklar)«. Plinius henryder i sidste sætning til en særlig metode til hemmelige depescher; bogstaverne ridses med en fin kniv i barken og kan kun læses, når barken er blevet tør.

Den beklagelige vane at skrive i barken mens den endnu sidder på træet fandtes også i oldtiden. Oenone erindrer i et af Ovids heroine-breve Paris om, at han – før han sveg hende til fordel for Helena – har skrevet hendes navn i træernes bark (Ovid: Heroides v. 21-22, 25): »Bøgene bevarer mit navn indskåret (i barken) af dig og jeg læses Oenone skrevet med din kniv, og så meget som stammen vokser, så meget vokser mit navn«. Årsagen til, at Paris specielt har indskrevet hendes navn på bøg fås længere henne i brevet, hvor Oenone – stadig ifølge Ovid – siger (v. 87-88): »Du skal ikke ringeagte mig fordi jeg favnede dig på bøgeløvet; jeg er meget egnet for den purpurklædte ægteseng«.

Calpurnius Siculus fortæller i sin 1. Ecloge om to hyrder, der søger ly for solen i en lille lund. Da de er kommet ind i lunden,

Fig. 2. Hyrder under bøgetræ med deres dyr (som desværre ikke er svin). Hieronymi Tragi de stirpium maxime earum, quae in Germania nostra nascuntur ... 1552. Foto: M. Skytte Christiansen.

Shepherds beneath a beech. From Hieronymi Tragi de stirpium maxime earum, quae in Germania nostra nascuntur ... 1552. Foto: M. Skytte Christiansen.

siger den ene (Ecl. I, v. 8-12): »Men hvilken skrift er det dog, der er indridset på den hellige bøg, (en skrift) som en eller anden har skrevet med en hurtig kniv? Kan du se, at bogstaverne endnu står som grønne revner og endnu ikke har åbnet sig til tørre huller?«. Indskriften viser sig at være skrevet af fader Faun (Pan) og er en hyldest til Kejseren (Nero).

Bøgen omtales af Calpurnius som hellig. Plinius meddeler (hist. nat. XVI, XIV (35)) at »også hellig bark af bøg er i nogen brug til religiøse handlinger, men træet selv (af hvilket barken skæres) overlever ikke«. Ovenfor blev det omtalt, at Manius Curius brugte en bøgeflaske til en offerhandling og at Astacus ville opstille en bøgeofferskål i sin have. Disse ting kunne tyde på, at bøg har haft en religiøs betydning. Juppiter kan bære tilnavnet Fagutalis; Varro (116-27 f. Kr.) oplyser dog i en gennemgang af navnene på Roms bykvarterer at (de lingua latina V, 152) »Fagutal (har sit navn) fra fagus, hvorfra også (tilnavnet) Fagutalis til Juppiter, fordi hans tempel er der«, så i denne forbindelse er det en stedsbetegnelse. Ovid beskriver i Fasti de forberedelser kong Numa gør for at få Pan til at fortælle ham, hvorledes han skal bekæmpe en hungersnød; han går ud i en hellig, jomfruelig lund og (Fasti, v. 652-56) »her ofrer kong Numa to får. Det første falder for Pan, det andet for den søde søvn; skindet af dem begge (incl. uld) bredes på den hårde

jord. To gange oversprøjtes det uklippede hoved med vand fra en kilde, to gange dækker han sine tindinger med bøgeløv«. Han får et råd i drømme fra Pan, som han ikke forstår, men hans kone, Nymfen Egeria, fortæller ham, at han skal ofre en drægtig ko – det gjorde han og det hjalp. Plinius (hist. nat. XVI, XCI (242)) oplyser yderligere: »Der er i distriktet Tusculum nær Rom på en høj en hellig lund, der kaldes Corne, fra gammel tid helliget dyrkelsen af Diana i Latium, bestående af en bøge-lund med løv klippet ligesom ved kunst«. Tilsyneladende er der tale om en særlig bøgevarietet, som i øvrigt (stadig ifølge Plinius) hensatte en datidig dendrolog af det bedre selskab i ekstase: »Til et udmærket træ i denne (skov) fattede i vor tid Passienus Crispus, to gange konsul (og) taler, kærlighed; senere blev han berømt ved sit ægteskab med Agrippina og ved Nero som stif søn; han havde for vane at kysse og omfavne det, undertiden at ligge under det og gyde vin over det«.

Anvendelsen af olden

Svineavl var overordentlig vigtig i det Romerske landbrug; om at drive svin på olden skriver Columella (de re rustica VII, IX, 6): »De lunde er mest velegnede, som er sammensat af quercus (*Q. robur*), suber (*Q. suber*), fagus (*Fagus sylvatica*), cerrus (*Q. cerris*), ilex (*Q. ilex*), oleaster (vild form af olea), tamarix/termes (*Tamarix sp./Olea sp.*), corylus (*Corylus sp.*) og frugtbærende skovtræer, sådanne som er albaspinna (*Hippophaë*), siliquae graecae (*Ceratonia siliqua*), iuniperus (*Juniperus*), lotos (*Celtis sp.*), pinus/pampinus (*Pinus sp./Vitis vinifera*), cornus (*Cornus*), arbutus (*Arbutus*), prunus (*Prunus*), og paliurus (*Ilex aquifolium*) og achrades pyri (vild *Pyrus*). Thi disse bliver modne på forskellige tider og mætter hjorden gennem næsten hele året«. Plinius anlægger en mere gastronomisk præget synsvinkel (hist. nat. XVI, VIII, (25)): »Bog (glans fagea) gør svin livlige, (deres) kød let at koge og let og nyttigt for maven«.

Han gør opmærksom på, at også andre dyr kan lide bog (hist. nat. XVI, VII (18)): »Bog (fagi glans) er meget yndede af mus og disse forekommer derfor på bøgens voksesteder. (Bøgen) føder også hasselmus og opfostrer drosler«. Også mennesker kan leve af bog, dog kun i nødssituationer (Plin. hist. nat. XVI, VI (16)): »De sødste (agern) af alle er bøgens, Cornelius Alexander fortæller, at de belejrede mennesker i byen Chios holdt stand ved hjælp af dem«. Hos Calpurnius Siculus takker en hyrdedigter Corydon sin mæcen, en anden hyrde Meliboëus, for kunststøtten og siger

blandt andet (Ecl. IV, v. 34-35): »af medlidenhed med vor formåen og vor lærevillige ungdom forhindrer du at vinterens sult holdes borte med bog«.

Medicinsk anvendelse

Herom skriver Plinius (hist. nat. XXIV, IX (14)): »Bøgens blade tygges (som middel) mod lidelser i kæber og læber. Aske af bog påsmøres mod blære- eller nyresten, ligeledes med honning mod rævesyge (håraffald)«. Til sår og bylder mener Plinius (hist. nat. XXVIII, LI (191)): »er sæbe også velegnet; den er en gallisk opfindelse til rødfarvning af håret. Den laves af talg og aske, bedst (aske) af bøg og (talg) af ged, på to måder, tyk og tyndtflydende; begge er hos Germanerne i større brug hos mænd end hos kvinder«. Hvor gallisk sæbe ellers er omtalt (Theodor. Prisc. I, III, Mart. epigr. VIII, XXXIII v. 20; XIV, XXVI, XXVII) er det altid som hårmiddel.

NOTE

Om de tekniske egenskaber hos bøg skriver Theophrast (per. fyt. hist. V, IV, 4): »Bøgen synes at være bestandig mod råd i vand (hydor) og at blive bedre ved at blive vædet«. Vitruvius (samtidig med Augustus) påstår derimod (II, VII, 2) at »ingen planke af *Q. cerris*), eller bøg eller farnum (*Fraxinus sp.?*) er holdbar«; han forklarer nærmere (II, IX, 9) at »*cerrus*, eg og bøg rådner hurtigt ved at optage væde (humor) indvendig, fordi de i lige grad indeholder en blanding af væde (humor) og ild og jord (men) mest luft (og) er forsynede med løs tekstur«. Theophrast's oplysning står i et afsnit, hvor han inden det citerede omtaler, at eg anvendes til både på floder og søer, fordi den er bestandig i ferskvand, men ikke i havet (thalassa), efter det citerede oplyser han, at træ i saltvand angribes af teredon, i ferskvand af scholex og thrips; der er altså tale om træ i eller på åbent vand. Vitruvius omtaler planker af bøg i forbindelse med bygning af gulve, altså træ i jord, og de to udsagn behøver derfor ikke at stride mod hinanden. Det er muligvis en sammenblanding af disse to forhold, der får Plinius til at aflevere følgende tilsyneladende selvmodsiggende oplysninger (hist. nat. XVI, LXXIX (218)): »Bøg og valnød er gode i vand (aqua); disse er blandt de vigtigste træsorter, der bruges til nedgravning. Det samme gælder *iuniperus*. Den sidstnævnte er meget velegnet under åben himmel. Bøg og *cerrus* (*Q. cerris*) rådner hurtigt. *Esculus* (*Q. sp.*) er ikke holdbar over for væde (humor)«. I den sidste sætning er samme glose for væde anvendt, som Vitruvius benytter. Antages det, at humor betyder »jordvand« eller lignende og ikke »åbent vand« ophæves alle tilsyneladende selvmodsiggelser.

SUMMARY

By means of ultrapak-microscopy rust-replicas of wood from a wheel-felloe of an Etruscan chariot was diagnosed as *Fagus sp.*, beech. From the descriptions by Theophrast and Pliny *fagus* and *oxyé* were identified as *Fagus*. It is not certain, however, whether

fagus was always used by other authors as a name for *Fagus*. In poetry fagus may be confused with the Greek phegos (oak), and in the Gallic wars Cæsar mentions fagus in a context, where it cannot possibly be *Fagus*.

The wood was used for spears, beds, cheap furniture, veneers and in coach- and shipbuilding. It was also used for cups, troughs and boxes made for conservation of fruit. Pliny reports that the wood was used for roofing-shingles, which seems unlikely, and Cato that it was used for shafts in oil-mills. Virgil describes a plough-handle made of beech; he also mentions a wheel-axle made of fagus, but as the verse hints to the *Ilias* it seems more likely, that fagus here means oak (fagus is not apt for axles). The wood was also used for fuel. The bark was used for baskets and roofing, and spies wrote messages in bark of beech. The bark as well as the wood and the leaves seem to have had some religious significance.

Mast was used as swine-fodder and was sometimes also eaten by man. The leaves were chewed as a remedy against jaw- and lip-diseases, application of ashes of mast was recommended against cystolithiasis and nephralgia and soap made of beech-ashes was used against wounds and boils.

LITTERATUR

- ARCHILOCHOS: Archiloque: Fragments. Texte établi par François Lassere. Traduit et commenté par Andre Bonnard. Paris 1958. Collection des Universités de France, publiée sous le patronage de l'Association Guillaume Bude.
- CAESAR: Guerre des Gaules. Tome II. Livres 5-8. Texte établi et traduit par L.A. Constans. 4 éd. revue et corrigée. Paris 1947. Collection des Universités de France, publiée sous le patronage de l'Association Guillaume Bude.
- CALPURNIUS SICULUS: i Minor Latin Poets. Translated by J. Wight Duff and Arnold M. Duff. London 1935. Loeb Classical Library.
- CATO: M. Porcius Cato: de re rustica i Scriptores rei rusticae veteres latini Cato, Varro, Columella ... curante Io. Matthia Gesnero. Lipsiae 1735.
- CLAUDIAN: Claudii Claudiani Carmina. Recognovit Julius Koch. Lipsiae 1893. Bibliotheca scriptorum Graecorum et Romanorum Teubneriana.
- COLUMELLA: L. Iunii Moderati Collumellae de re rustica libri xii i Scriptores rei rusticae veteres latini Cato, Varro, Columella ... curante Io. Matthia Gesnero. Lipsiae 1735.
- EURIPIDES: Heraklaidai i Euripides. With an English translation by Arthur S. Way. Vol. 3. 1912. Loeb Classical Library.
- GODWIN, H.: The History of the British Flora. A factual basis for phytogeography. p. 1-384. Cambridge 1956.
- HOMER: Homeri Odyssea. Edidit annotationesque, ex notis nonnullis manuscriptis a Samuele Clarke. Editio sexta. Vol. I-II. Edinburgi 1856.

- HOMER: Omerou Ilias. The Iliad of Homer edited with general and grammatical introductions, notes and appendices by Walter Leaf and M.A. Bayfield. Vol. I-II. Macmillan 1968-1971.
- MARTIAL: M. Val. Martialis Epigrammata. Recognovit brevique adnotatione critica instruxit W.M. Lindsay. 2.ed. Oxonii 1929. Scriptorum classicorum bibliotheca Oxoniensis.
- OVID: Fasti i P. Ovidius Naso. Ex Rudolphi Merkelii recognitione edidit R. Ehwald. Vol. I-III. Lipsiae 1907-09. Bibliotheca scriptorum Graecorum et Romanorum Teubneriana.
- OVID: Heroïdes i P. Ovidius Naso. Ex Rudolphi Merkelii recognitione edidit R. Ehwald. Vol. I-III. Lipsiae 1907-09. Bibliotheca scriptorum Graecorum et Romanorum Teubneriana.
- OVID: Metamorphoses i P. Ovidius Naso. Ex Rudolphi Merkelii recognitione edidit R. Ehwald. Vol. I-III. Lipsiae 1907-09. Bibliotheca scriptorum Graecorum et Romanorum Teubneriana.
- PLINIUS: Caii Plinii Secundi historiae naturalis libri xxxvii. quos interpretatione et notis illustravit Joannes Harduinus e societate Jesu, jussu regis christianissimi Ludovici Magni, in usum serenissimi Delphini. Editio nova emendatior et auctior. Tom I-II. Parisiis 1741.
- SENECA: Hercules Oetaeus i Seneca. Tragedies. Tome 2. Collection des Universités de France publiée sous le patronage de l'Association Guillaume Bude.
- SIDONIUS: Poems and letters. With an English translation, introduction and notes by W.B. Anderson. London 1936, Loeb Classical Library.
- SILIUS ITALICUS: Sili Italici Punica. Edidit Ludovicus Bauer. Vol. I-II. Lipsiae 1890-92.
- STATIUS: P. Papini Stati Thebais et Achilleis. Recognovit brevique adnotatione critica instruxit H.W. Garrod. Oxonii 1962. Scriptorum classicorum bibliotheca Oxoniensis.
- THEOPHRAST: Peri fyton historias. i Theophrastus: Enquiry into plants and minor works on odours and weather signs. With an English translation by Sir Arthur Hort, Bart. Index of Plants by Sir William Thiselton Dyer. Vol. I-II. 1916. Loeb Classical Library.
- TIBULLUS: Tibulli aliorumque carminum libri tres. Recognovit brevique adnotatione critica instruxit Iohannes Percival Postgate. Editio altera. Oxonii 1924. Scriptorum classicorum bibliotheca Oxoniensis.
- VARRO: De lingua Latina. Vol. I-II. Translated by Roland G. Kent. London 1951. Loeb Classical Library.
- VERGIL: Bucolica i P. Vergili Maronis Opera. Recognovit brevique adnotatione critica instruxit Fredericus Arturus Hirtzel. Oxonii 1953. Scriptorum classicorum bibliotheca Oxoniensis.
- VERGIL: Georgica i P. Vergili Maronis Opera. Recognovit brevique adnotatione critica instruxit Fredericus Arturus Hirtzel. Oxonii 1953. Scriptorum classicorum bibliotheca Oxoniensis.
- VITRUVIUS: On Architecture. Vol. I-II. Translated by Frank Granger. London 1931-34. Loeb Classical Library.

HOFMANSGAVES HAVE

af

PETER MUNK PLUM

»Stiftelsen Hofmangsgave«,

5450 Otterup

Ude på de flade marker ved nordvestsiden af Odense Fjord ligger Hofmangsgave. Til den ca. 480 ha store gård hører blandt andet Enebærrodde (Hals), der er kendt for et smukt hedelandskab og bevoksninger af østrigsk fyr (*Pinus nigra*), som er plantet efter instruktion af overførster P.E. Müller (1840-1926). Her skal haven omkring hovedbygningen imidlertid omtales.

En lang, brudt allé af sølvpoppe (*Populus alba*) fører op til hovedbygningen, der er opført i 1786-87 i rococo-stil, og som sammen med de omkringliggende sidefløje og avlsbygninger i traditionel fynsk byggestil fra især 1784-1810 danner en usædvanlig helhed (om stedets historie, se for eksempel Trap (1969)). Den ca. 4,5 ha store have ligger syd og øst for hovedbygningen og er beskyttet dels af et læbælte og dels af »Haveskoven« (se kortet, fig. 2). En meteorologisk station i haven har vist, at der i gennemsnit kun falder ca. 537 mm nedbør årligt og at årsmiddeltemperaturen er 8,1° C. (0,1° C. i februar og 16,6° C. i juli). Jordbunden er dybgrundet, basisk og med en meget fin struktur.

Havens historie kan endnu i vid udstrækning erkendes på stedet. Den ældste del, »Medaillonhaven«, er muligvis anlagt i 1740'erne (se senere om den sorte morbær), men eksisterer i 1803 nogenlunde i sin nuværende form ifølge et kort i Hofmangsgaves godsarkiv. Havepartiet i engelsk landskabsstil lige syd for hovedbygningen daterer sig derimod sikkert til årene 1800-1820. Mange af de her endnu eksisterende træer og buske er indkøbt af botanikeren, stamhusbesidder Niels Hofman Bang (1776-1855) i Tyskland og Frankrig. I et brev til Ludvig Læssøe skriver H.C. Andersen i 1829: »... og Haven, der næsten er en halv Miil i Omkreds, vrimler med Blomster.« (Jacobsen (1968)). Det norske Hus er et originalt bjælke-lysthus og er en foræring fra den norske mineejer og godsejer Jacob Aall (1773-1844) til Niels Hofman Bang som tak for korn, der sendtes gennem englændernes blokade af Norge under Napoleonskrigene. I årene efter 1855 kommer den næste udvidelse, da »Alperne« anlægges, opbygget af ca. 2.000 læs sten. Ved hjælp af elementer som sten, vand, takse og bregner afspejles datidens

romantisk besjælede naturopfattelse. Siden er haven løbende blevet ændret og udvidet. Således blev »Inges Have« lavet i 1920'erne og opkaldt efter forfatterinden, frk. Inge Hofman-Bang (1875-1970), der i henved 70 år stod for havens drift og dermed i høj grad har præget den smukke have, der findes i dag på Hofmangave.

I 1958 omdannedes ejendommen til »Stiftelsen Hofmangave«, der har til formål at støtte dansk planteforædling. Arboretet i Hørsholm var allerede da interesseret i stedet og har siden plantet en del her, dels for at kunne observere nogle arter under dette steds specielle forhold, dels for at hjælpe med at foryngede det gamle anlæg. Disse nyplantninger er navnlig foretaget i den gamle køkkenhave og man må her se frem til en meget spændende udvidelse af haven.

Blandt havens mere bemærkelsesværdige træer skal et par enkelte fremhæves. Den gamle douglasgran (*Pseudotsuga menziesii* var. *glauca*, nr. B 33 i den efterfølgende planteliste), blomstrede første gang i 1876, d.v.s. må være fra senest 1862. Skønt den for tiden er svækket af et angreb af *Rhabdocline pseudotsugae*, kan man sige, at den ikke ligner andre danske douglasgraner af nogenlunde samme alder, for eksempel den ved Houslunde nord for København eller dem i Linå Vesterskov, idet den synes at have en mere konisk og løst opbygget krone. Et andet træ, den hjertebladede el (*Alnus cordata*, nr. K 14), må med sine ca. 20 m anses for at være et ganske usædvanligt træ under vore himmelstrøg. Ifølge dagbogsnotater, der med stor velvillighed er udlånt af fhv. arboretsforstander, dr. agro. C. Syrach-Larsen, var træet i 1924 »kraftigt, frodigt, grønt og synes fuldkommen sundt«, og det havde hunrakler med »mange gode fuldkærnedede Frø«. Disse udsagn gælder bestemt stadigvæk. Havens alderspræsident er vistnok den sorte morbær (*Morus nigra*, nr. N 20). I haven har der ifølge plantelister og havekort tilsyneladende altid kun været én sort morbær og i 1860 skriver Jacob Aall Hofman (Bang): »Et Morbærtræ, som sikkert er over 100 Aar gammelt, vil jeg endnu nævne. Dets Krone, som hviler på Jorden, indtager et Fladerum af omtrent 200 alen². Det er endnu en kraftig gammel Gubbe, der i varme Aar giver en riig Høst af udmærket Frugt«. I 1975 kunne man på en boreprop komme 52 år tilbage til en rådden kerne, der fylder godt halvdelen af diameteren, hvorfor det ikke kan siges, at træet ikke er identisk med det ovenfor beskrevne. Citatet tyder vel på, at træet er fra før »Hofman«erne købte stedet, d.v.s. fra før 1783. Med undtagelse af en periode omkring 1740 var hovedbygningen for det meste ube-

boet i denne tid. Der er altså en chance for, at træet er fra ca. 1740, og dette ræsonnement kan muligvis også anvendes med hensyn til »Medaillonhaven«.

Hofmangaves have er åben året rundt. Smukkest er den velnok om foråret, hvor den »vrimler med blomster«, påskeliljer, dorothealiljer, hulrodet lærkespore m.m. – selv om det måske ikke er den dendrologiske højtid. Haveskoven er også et besøg værd – her ses blandt andet en »Kölnerdom«, d.v.s. en lindeallé, der er opstammet på indersiden. »Museet« indeholder arbejder af malerinden, frk. Ellen Hofman-Bang (1879-1971) og billedhuggerinden, frk. Ausa Hofman-Bang (1882-1920).

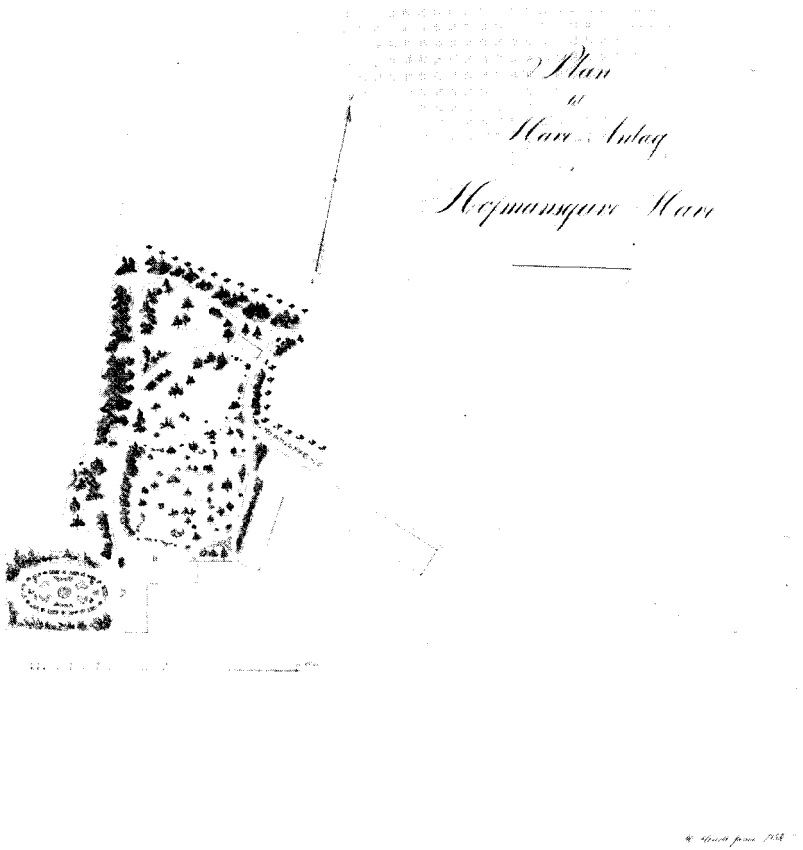

Fig. 1. Havearkitekt Flindt's tegning af en del af Hofmangaves Have. 1856. Bemærk venligst den klare forskel mellem den fransk og den engelsk inspirerede havedel.

Arkivet på Hofmangave. Foto: Niels Elswing, Nationalmuseet.

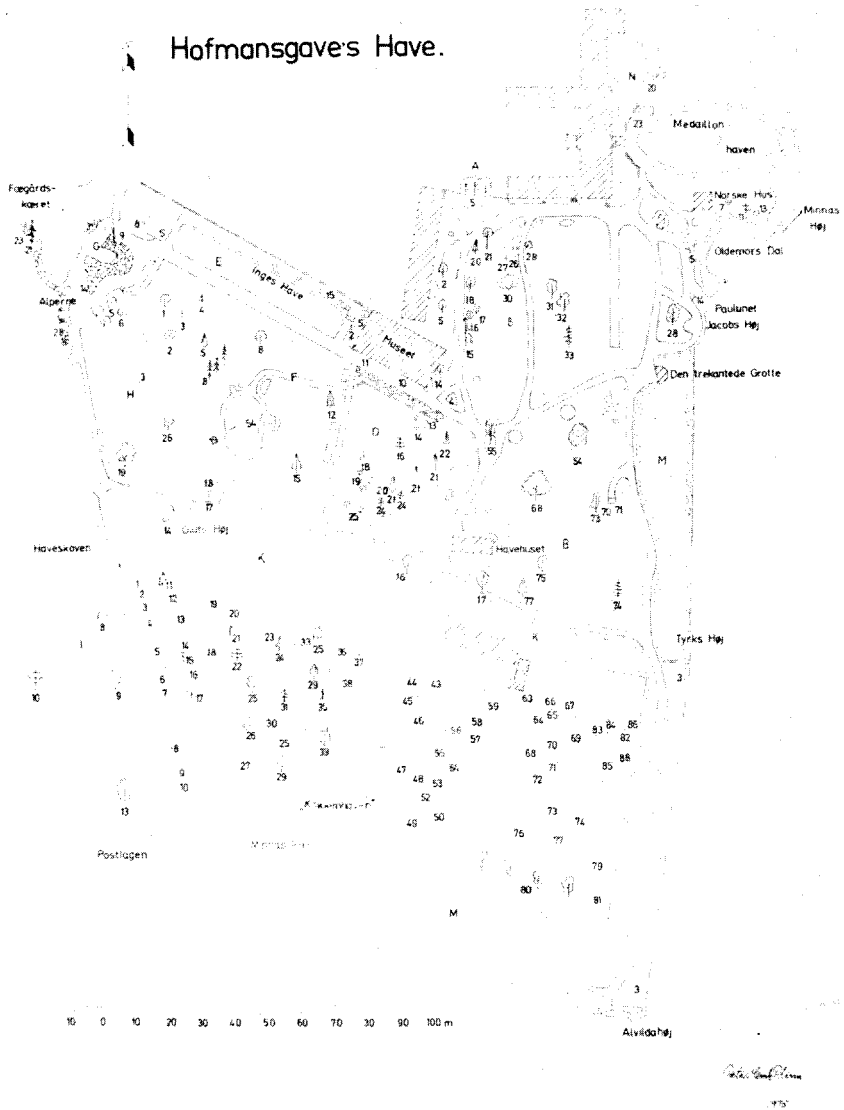

Fig. 2. Hofmansgaves Have, 1975.

SUMMARY

The paper surveys briefly the description and history of the old garden of Hofmansgave, Funen. The garden is build up during several stylistic periods. A French garden dates from round 1740 (?), an English landscape garden from round 1810 and a German romantic garden from 1855. Of the more seldom seen species can a *Lonicera quinquelocularis*, a *Caragana frutex* and a 19.4 m high *Alnus cordata* be mentioned. In recent times the garden has been enlarged with interesting plantations from the Arboretum in Hørsholm, north of Copenhagen. This part of the garden mainly consists of species collected in North America. The paper is followed by a list of trees and shrubs in the garden.

Liste over vedplanter i Hofmansgaves have

Følgende liste og kort er uddrag af et arbejde, der er finansieret af »Stiftelsen Hofmansgave« og udført under instruktion af Arboretet, Hørsholm. Jeg er begge institutioner og for sidstnævntes vedkommende navnlig lektor Find Günther Christensen megen tak skyldig for inspirerende hjælp. I nærværende liste er der kun medtaget sjældne, store eller på anden måde bemærkelsesværdige individer – derfor »springer« numrene. Hvor årstallet for højdemålingerne ikke er angivet, er de taget i 1975 efter vækst med J.A. Løvengreens højdemåler. De systematiske navne er i overensstemmelse med Rehder, A.: Manual of cultivated Trees and Shrubs, 1960.

A. Indkørsel og gårdsplads.

1. *Populus alba*, sølvpoppe. Talrige eksemplarer i allé.
2. *Tilia cordata*, småbladet lind.
3. *Tilia vulgaris*, parklind. 3 stk., med ringe til at binde heste ved. Plantet 1794. Den højeste er 23,3 m.
4. *Quercus robur* 'Fastigata', pyramideeg. 23,7 m.
5. *Juglans regia*, almindelig valnød. 16,4 m.

B. Store plæne (»Engelske Have«) syd for hovedbygning.

1. *Laburnum anagyroides*, almindelig guldregn.
2. *Euonymus europaeus*, benved. 5,4 m.
5. *Ptelea trifoliata*, læderkrone.
6. *Viburnum lantana*.
7. *Crataegus monogya*, engriflet hvidtjørn.
11. *Buddleia davidii*, sommerfuglebusk.
13. *Forsythia suspensa*, forsythia.
14. *Lonicera quinquelocularis*, gennemsigtig gedeblad. Sjældent eksemplar, stammer fra Himalaya-egnene.

15. *Ginkgo biloba*, tempeltræ. Stammer måske fra Frankrig, plantet år 1799. Højder: 1877: 4,1 m, 1962: 18,2 m og 1975: 18,7 m.
16. *Chaenomeles lagenaria*, stor japankvæde. 4,7 m.
17. *Aesculus parviflora*, busk-hestekastanie. Fra Althaldisleben (nordvest for Magdeburg), plantet 1836. Højder: 1877: 3,8 m, 1882: 4,4 m, 1975: 4,8 m.
18. *Aesculus octandra*, gul hestekastanie. Fra Althaldisleben, plantet 1836. Højder: 1877: 9,1 m, 1882: 9,7 m og 1975: 15,6 m.
19. *Hedera helix*, vedbend, i floralt stadie.
20. *Chamaecyparis lawsoniana* 'Argentea', Lawson-cypres-varietet. 12,3 m.
21. *Libocedrus decurrens*, kalifornisk ceder. Blomstrede i sommeren 1976. 13,1 m.
26. *Chamaecyparis pisifera* 'Filifera', ærtcypres-varietet. Den højeste af de 3 er 9,2 m.
27. *Ilex aquifolium*, kristtorn. 16,0 m.
28. *Crataegus prunifolia*, tjørne-art. Podning. 6,6 m.
29. *Cotinus coggygia* 'Purpureus', paryktræ-varietet.
30. *Catalpa bignonioides*, trompetkrone. 4 stammer, der er aflæggere af et træ, der er plantet i 1799, importeret fra Frankrig. 11,8 m.
31. *Juglans regia* 'Laciniata', fligetbladet valnød. 16,8 m.
32. *Robinia pseudoacacia*, robinie. Plantet 1799. Mange stødskud, det højeste er 12,3 m. Den oprindelige var 16,0 m i 1877.
33. *Pseudotsuga menziesii* var. *glauca*, douglasgran. Er fra ca. 1862 og var 3,8 m i 1877 og 17,7 m i 1975.
34. *Hedera helix*, vedbend. 2 stk. i floralt stadium på døde *Abies nordmanniana*-stammer.
38. *Fagus sylvatica*, bøg. Ca. 17 stk. i tæt række, kaldet »Hækken«.
41. *Vitis vinifera*, vin.
43. *Prunus laurocerasus*, laurbærbladet kirsebær.
50. *Berberis thunbergii* 'Atropurpurea', berberis-form.
54. *Pterocarya fraxinifolia*, kaukasisk vingevalnød. Mange stødskud, det højeste er 13,6 m.
55. *Quercus robur* 'Fastigiata', pyramideeg. Podning fra Althaldisleben, plantet 1836. Højder: 1860: 10,7 m, 1877: 15,1 m, 1882: 15,7 m og 1975: 20,6 m. Kraftigt beskåret i 1976.
57. *Euonymus europaea*, benved.
58. *Philadelphus coronarius*, pibeved.
60. *Fraxinus excelsior*, ask.
63. *Acer campestre*, navr.
64. *Acer platanoides*, spidsløn.
68. *Tilia petiolaris*, søvlind. Podning fra Althaldisleben, plantet i 1836. Højder: 1860: 10,7 m, 1877: 13,2 m, 1962 og 1975: 21,0 m.
69. *Tilia vulgaris*, parklind.
70. *Vitis vinifera*, vin.
71. *Aristolochia durior*, tobakspibeplante. Udgør sammen med B.70 et »lysthus«.
73. *Fraxinus excelsior* 'Aurea', guldask. Plantet ca. 1812. Højder: 1860: 8,2 m, 1877: 11,3 m og 1975: 12,2 m.
74. *Picea omorika*, omorika-gran. Sæt 1952 i planteskole. 10,7 m.
75. *Acer pseudoplatanus* 'Variegatum', brogetbladet ahorn. 17,5 m.
77. *Castanea sativa*, ægte kastanie. 14,3 m.

C. Anlæg mellem Norske Hus, Minnas Høj og Den trekantede Grotte.

5. *Ulmus glabra*, storbladet elm. 3 stk., 19,8 m på gruppens højeste sted.
7. *Sorbus aria*, akselrøn. Plantet 1852? Ca. 10 m i 1877 og 12,9 m i 1975.

11. *Taxus baccata*, taks. 7,5 m.
12. *Mahonia aquifolium*, mahonie.
13. *Caragana frutex*, ærtetræ-art.
14. *Prunus mahaleb*, weichsel. Plantet 1811, væltet ca. 1883. Højder: 1877: 10,7 m, 1962: 3-4 m, 1975: 8,8 m.
28. *Tilia vulgaris*, parklind. 22,0 m.

D. Parti mellem Museet og gang vest for Havehuset.

4. *Kerria japonica*, ranunkelbusk.
6. *Cornus alba* 'Späthii', brogetbladet hvid kornel.
8. *Caragana frutex*, ærtetræ-art.
10. *Wisteria sinensis*, blåregn, espalier.
11. *Campsis radicans*, trompetblomst, espalier.
13. *Tetraploid forsythia* hybrid, fra Arboretet, Hørsholm.
14. *Physocarpus opulifolius*, blærespiræa. Arboretet, fra Mississag River, Ontario.
15. *Tamarix pentandra*, tamarisk.
16. *Picea orientalis*, orientgran, ca. 1958. 6,9 m.
18. *Cunninghamia lanceolata*, kunninghamie, ca. 1958, 1,1 m.
19. *Magnolia kobus*, kobushi-magnolie. 3 stk. fra Wageningen, 1951.
20. *Kalmia latifolia*, kalmie.
21. *Sequoiadendron giganteum*, mammuttræ. 3 stk. Den sydvestlige er 4,0 m, de andre ca. 2,7 m.
22. *Chamaecyparis pisifera* 'Cyanoviridis', ærtecypris-varietet.
24. *Araucaria araucana*, abetræ, 2 stk.
25. *Rhododendron sp.*, alperose, 7 stk.

E. Inges Have.

2. *Hypericum patulum*, perikon-art.
3. *Hypericum calycinum*, perikon-art.
4. *Fuchsia magellanica*, fuchsie.
5. *Ficus carica*, figen. Aflægger taget i Thor Langes park ved Selo Napádownka, nord for Odessa, ca. 1905.
8. *Prunus persica*, fersken.
13. *Lonicera periclymenum*, kaprifolie.
15. *Cryptomeria japonica*, cryptomerie, monstrøs form, stikling fra nr. B.4 i Forstbotanisk Have (F.H.), Charlottenlund.

F. Partiet syd for Inges Have.

1. *Magnolia kobus*, kobuchi-magnolie, 4,0 m.
2. *Juglans regia* 'Laciniata', fligetbladet valnød. 2 m i 1962, 3,6 m i 1975.
3. *Picea engelmannii*, engelmannsgran. 4,5 m.
4. *Sciadopitys verticillata*, parasoltræ. 0,8 m.
5. *Cryptomeria japonica*, cryptomerie. 7,6 m.
7. *Fagus sylvatica* 'Atropunicea', blodbøg.
8. *Liriodendron tulipifera*, tulipantræ. Meget svag top. 2 m i 1962, 3,6 m i 1975.
12. *Metasequoia glyptostroboides*, kinesisk vandgran, ca. 1957, 11,3 m.
15. *Sequoiadendron giganteum*, mammuttræ. Ca. 1957, 8,1 m.
17. *Hammamelis virginiana*, virginiansk troldnød.
18. *Kalmia latifolia*, kalmie. 1960. Arboretum Mlynang.
- 19-54. *Rhododendron sp.*, alperoser.

G. Alperne.

5. *Prunus cerasifera*, kirsebær-blomme, mirabel.
7. *Pterocarya fraxinifolia*, kaukasisk vingevalnød.
8. *Aesculus parviflora*, busk-hestekastanie.
9. *Fraxinus excelsior*, ask. Plantet ca. 1855 som stor plante. Højder: 8,2 m i 1860, 17,6 m i 1877, 26,1 m i 1976. Flere steder er der knopmutationer, der danner hængende, krøllede sidegrene.
10. *Buxus sempervirens*, buksbom. Meget små blade.
13. *Cotoneaster dielsiana*, dværgmispel-art.
14. *Thuja plicata*, kæmpethuja. Plantet 1869. Højder: 1,9 m i 1877, 20 m i 1962 og 22,2 m i 1975.
19. *Betula pubescens*, dunbirk. 16,2 m.
21. *Pseudotsuga menziesii*, douglasgran. 30,5 m.
22. *Ilex aquifolium*, kristtorn. 7,6 m.
23. *Ginkgo biloba*, tempeltræ. 17,7 m.
28. *Laburnum* × *watereri*, guldragn-krydsning. Ifølge boreprop ca. 65 år gammel.
31. *Holodiscus discolor*.

H. Buskads sydøst for Alperne.

3. *Ilex aquifolium*, kristtorn. 32 stk.
5. *Staphylea pinnata*, blærenød. 3 stk., ca. 6 m høje.
6. × *Crataegomespilus grandiflora*.
8. *Symphoricarpus rivularis*, snebær.
19. *Quercus robur*, stilkeg. 20,0 m.
26. *Ulmus carpiniifolia*, småbladet elm, støds kud.

I. Haveskoven.

8. *Acer saccharum*, sukkerløn.
9. *Acer rubrum*, rød ahorn.
10. *Taxus baccata*, taks. Højder: 15 m i 1962, 16,1 m i 1975.

K. Læbæltet, der løber mod vest fra Tyrks Høj.

I »Tyrks Høj« er der begravet en højt elsket hest.

13. *Cydonia oblonga*, kvæde.
14. *Alnus cordata*, hjertebladet el. Fra Althaldisleben, 1836. Højder: 1860: 6,3 m, 1877: 13,8 m, 1962: under 20 m, 1975: 19,4 m. Se teksten.
16. *Acer platanoides*, spidsløn. 20,2 m.
17. *Acer campestre*, navr.

L. Den forhenværende køkkenhave.

Nr. 1-10 er en fænologisk have.

1. *Larix leptolepis*, japansk lærk, 2 stk.
2. *Quercus robur*, stilkeg, 2 stk.
3. *Fraxinus excelsior*, ask, 2 stk.
4. *Picea abies*, rødgran, 2 stk.
5. *Fagus sylvatica*, bøg, 4 stk.
6. *Populus tremula*, bævreasp, 4 stk.
7. *Salix viminalis*, båndpil, 2 stk.
8. *Picea abies*, rødgran, 10 stk.

9. *Fagus silvatica*, bøg, 2 stk.
10. *Larix decidua*, europæisk lærk, 2 stk.
11. *Metasequoia glyptostroboides*, kinesisk vandgran. 5,6 m.
12. *Betula pubescens*, dunbirk.
13. *Prunus avium*, fuglekirsebær. 3 stk., ca. 5,8 m.
14. *Sorbus aucuparia*, almindelig røn. C.S.S.R. 2 stk., ca. 2,5 m.
15. *Pinus silvestris*, skovfyr. Nordlige Polen. 3,4 m.
16. *Salix viminalis*, båndpil.
17. *Sambucus nigra*, almindelig hyld.
- 18-19. *Vaccinium corymbosum*, blåbær-art. Massachusetts. Disse og de i det følgende nævnte nordamerikanske eksemplarer i den tidligere køkkenhave er indsamlet af lektor Lars Feilberg og dendrolog Søren Ødum, begge Arboretet, Hørsholm.
20. *Rhododendron canadense*, alperose-art. Mass.
21. *Picea abies* 'Virgata', slangegran. 2,3 m.
22. *Pinus griffithii*, Himalaja-fyr. Podning. 1960. 5,5 m. Arnold Arboretum, USA.
23. *Thuja occidentalis*, almindelig Thuja. 1969. Baspe Penn., Canada.
24. *Metasequoia glyptostroboides*, kinesisk vandgran. 6,2 m.
25. *Castanea sativa*, ægte kastanie. 3 stk. Omkring 4 m.
26. *Cephalotaxus drupacea*, blommetaks. Hunlig. Stikling fra ca. 1952. 0,7 m.
27. *Cercidiphyllum japonicum*, hjertebladstræ. 18 stk.
29. × *Cupressocyparis leylandii*, Leyland cypres. Det samme som: *Chamaecyparis nootkatensis* × *Cupressus macrocarpa*. 2 stk., ca. 6,8 m.
30. *Quercus robur* 'Fastigata', pyramideeg. 3,9 m.
31. *Abies mariesii*. Tokyo. 1,8 m.
32. *Pinus peuce*, silkefyr. Perister, Jugoslavien. Ca. 0,6 m.
33. *Physocarpus capitatus*, blærespiræa-art. 1970. British Columbia.
35. *Picea breweriana*, sørgegran, podning fra Arboretet. 1,4 m.
36. *Robinia pseudoacacia*, robinie. 3,8 m.
37. *Betula lenta*, avnbøgbladet birk. Ca. 0,7 m.
38. *Tsuga caroliniana*, skarntydegran-art. Podning af buskformet individ, Herlufsholm. 1,4 m.
39. *Ginkgo biloba*, tempeltræ. 3,3 m.
43. *Chamaecyparis thyoides*, hvidcypres. 1,4 m.
44. *Spiraea latifolia* var. *septentrionalis*, spiræa-varietet. 1968. Washington.
45. *Caragana arborescens*, sibirisk ærtetræ. Univ. of Alberta, Edmonton, Alberta.
46. *Acer circinatum*, vinløn. 1968. Oregon.
47. *Alnus sinuata*, elle-art. Alaska. 2,5 m.
48. *Tsuga heterophylla*, skarntydegran. Alaska. 1,2 m.
49. *Betula papyrifera* var. *subcordata*, papirbirk-varietet. 1970. Montana. 4,0 m.
50. *Alnus rubra*, Oregon-el. Alaska. 2,5 m.
52. *Thuja plicata*, kæmpethuja. Oregon. 2,5 m.
53. *Chamaecyparis nootkatensis*, nutkacypres. 1968. British Columbia. 1,3 m.
54. *Betula papyrifera* var. *kenaika*, papirbirk-varietet. 1968, Alaska. 2,6 m.
55. *Tsuga heterophylla*, skarntydegran. 1968. Alaska. 0,9 m.
56. *Juniperus virginiana*, blyantstræ. 1968. Mass. 1,5 m.
57. *Betula papyrifera*, papirbirk. 1968. Alaska.
58. *Liriodendron tulipifera*, tulipantræ. 1968. New York State.
59. *Cornus amomum*, kornel-art. 1968. New Jersey.
60. *Abies lasiocarpa*, korkgran. 1968.

63. *Mahonia nervosa*, mahonie-art. F.H.
64. *Pinus ponderosa*, gul fyr. 1967. California. 3 stk., 1,9-3,5 m.
65. *Mahonia nervosa*, mahonie-art. F.H.
66. *Baccharis halimifolia*. (*Compositae*). 1966.
67. *Sambucus callicarpa*, hylde-art. 1968. California. Ca. 2,5 m.
68. *Chamaecyparis nootkatensis*, nutkacypres. 1968. British Columbia.
69. *Picea mariana*, sortgran. 1968. British Columbia.
70. *Cephalanthus occidentalis*. 1958.
71. *Aronia melanocarpa*, surbær-art. 1968. Mass.
72. *Picea mariana*, sortgran. 1968. New Foundland.
73. *Picea rubens*. 1968. New Brunswick.
74. *Tsuga heterophylla*, skarntydegran. British Columbia.
76. *Picea engelmannii*, engelmannsgran. 1968. Oregon.
77. *Tsuga heterophylla*, skarntydegran. 1968. British Columbia.
79. *Quercus ilicifolia*, busk-eg. 1968. Mass.
80. *Ulmus americana*, amerikansk elm. 1968. Mass. Ca. 1,6 m.
81. *Quercus ilicifolia*, busk-eg. 1968. Mass.
82. *Myrica pensylvanica*, pors-art. 1968. Mass.
83. *Aronia arbutifolia*, surbær-art. 1968. New Jersey.
84. *Ilex verticillata*, en løvfældende kristtorn-art. Illinois.
85. *Picea glauca*, hvidgran. 1968. Alaska.
86. *Lonicera involucrata*, »svøb-gedebled«. 1968. British Columbia.
88. *Quercus palustris*, sump-eg. 1968. New York State.
89. *Nothofagus procera*, løvfældende sydbøg-art. 1976. Er ligesom de følgende 5 indsamlet af dendrolog Søren Ødum i Chile.
90. *Nothofagus antarctica*, løvfældende sydbøg-art. 1976.
91. *Nothofagus obliqua*, løvfældende sydbøg-art. 1976.
92. *Nothofagus pumilio*, løvfældende sydbøg-art. 1976.
93. *Nothofagus betuloides*, stedsegrøn sydbøg-art. 1976.
94. *Nothofagus dombeyi*, stedsegrøn sydbøg-art. 1976.
95. *Nothofagus solandri* var. *cliffortioides*, stedsegrøn sydbøg-varietet. Indsamlet på New Zealand af prof. H. Vedel og arboretforstander P. Søndergaard.

M. Læbælte mod havens syd- og vestside.

3. *Tilia vulgaris*, parklind. 26 stk. i en »lindegang«.

N. Medaillonhaven.

20. *Morus nigra*, sort morbær. 4,6 m, stammen hviler på jorden.
23. *Buxus sempervirens*, buksbom. Klippet i hesteskoform.

KILDER

- HARTMANN, EMIL: Gyldensteen, Erholm og Hofmangave. (Ekskursionsreferat med planteliste udarbejdet af professor Johan Lange). Dansk dendrologisk Årsskrift bd. 2, II, 1965.
- HOFMAN (BANG), JACOB AALL: Meddelelser fra Hofmangave. Dansk Have-tidende, 12. årg., 1860.

EKSKURSIONER

Jægerspris Slotshave og skovdistrikt

29. maj 1976

Ekskursionen startede i Slotshaven med deltagelse af forvalter Vagn Schæffer, der forestår parkens pasning. Slotshaven rummer kun få arter, men er attraktiv på grund af sin størrelse og mange, meget store og smukt udviklede træer. Sydligst står Frederik V's ege (*Quercus robur*) fra omkring 1740, en bestand på ca. 50 store træer. I den østlige del af parken findes også mange store bøge, elme (*Ulmus glabra*) og ahorn (*Acer pseudoplatanus*). Under egene er udplantet podninger af den berømte Fasanbøg, hvis døde stamme endnu ses ved Fasangården. På plænen står to *Ulmus glabra* 'Exoniensis', *Sorbus intermedia*, *Betula pendula*, *Pinus sylvestris*, *Picea abies*, *Pyrus communis*, tre *Fraxinus excelsior* 'Pendula', en gruppe *Aesculus hippocastanum* og en allé af *Tilia europaea*. Imponerende er tre solitærtræer af *Acer campestre*, hvoraf den største er 16 m høj og måler 3,0 m i stammeomkreds. Ved søen står en stor *Salix fragilis*; ved gårdspladsen en stor, flerstammet *Buxus sempervirens* og *Magnolia x soulangeana*; i en af haverne syd for parken *Liriodendron tulipifera*.

Frokosten og eftermiddagens ekskursion var fælles for Dansk dendrologisk Forening og Skovhistorisk Selskab. Under frokosten fortalte formanden for Kong Frederik VII's Stiftelse på Jægerspris, højesteretssagfører Th. Christensen, og skovrider J.E. Due om stiftelsen, godset og skovene. Under skovrider Dues ledelse fortsatte turen ved en *Acer pseudoplatanus*, der må anses for at være landets næst-tykkeste. Den står umiddelbart nord for indgangen til slotshaven fra vejen gennem Slotshegnet. Den er 28 m høj og har i brysthøjde en omkreds på 4,3 m og menes at være plantet 1740-50 i en ahornallé, hvoraf nu kun dette træ er tilbage. Landets tykkeste, 4,6 m, står på Sigersted kirkegård. (Målt af J. Lange, 1976). Syd for den store ahorn står prins Carls ege, plantet i 1720'erne. Egene er en af de få endnu eksisterende plantninger fra begyndelsen af 1700 tallet. Der kørtes til Fasanalleen, en ca. 225 årig lindeallé (*Tilia europaea*), der fører fra hovedvejen gennem Slotshegnet til Fasangården. Alleen er smal, træerne omkring 30 m høje. Uden for træækkerne er skov, hvilket gør Jægersprisalleerne mørke og stemningsfulde. Man drøftede muligheden for at forynge alleen ved topkapning. Skoven drives her som plukhugstskov.

Del af det gamle pinet ved Skovens Værn, Langesø. I forgrunden 35 m høj *Sequoiadendron giganteum*. S. Ødum, fot. august 1976.

Part of the 100 years old pinetum on Langesø forest district. In the foreground a 35 m tall *Sequoiadendron giganteum*. A new pinetum from 1944 is situated in the vicinity.

Turen gik nordpå gennem Kohaven til den meget afvekslende Nordskov, der især er karakteriseret ved sine mange birkebevoksninger og store mosedrag. Nordskovens kendteste træer er de tusindårige ege: Kongeegen, Storkeegen og Snoegen. Storkeegens alder er blevet bestemt af skovfoged Th. Jensen på grundlag af årringstælling til ca. 800 år, medens den langt tykkere Kongeeg anses for at være 1500-1800 år. 18. oktober 1973 væltede Kongeegens hovedstamme og med sig i faldet tog den en stor del af den skal af stammen, der indtil da havde markeret træets tykkelse. Med en

Flerstammet Skovlind (*Tilia cordata*) præget af vind og tidligere tiders græsning og hugst; skoven ved nordkysten af Æbelø. S. Ødum, fot. august 1976. *Tilia cordata* shaped by wind and previous influence of grazing and cutting (in the neighbourhood a similar *Tilia platyphyllos*); coastal wood on Æbelø at Fyn.

tidligere omkreds i brysthøjde på omtrent 14 m blev Kongeegen skønnet til at være Europas tykkeste eg. Snoegen er den bedst bevarede af de tre ege. Dens stammeomfang i brysthøjde er 8,7 m og dens alder er bedømt til omkring 600 år. Se i øvrigt Dansk dendrologisk Årsskrift, bd. 2. II, 1965. I nærheden af Storkeegen findes en strandeng, hvor man kunne se en henved 100 årig eg, der står på en lille forhøjning på engen, omtrent på samme måde, som det berømte trekløver må have gjort, da det voksede op.

Nordskoven rummer en urskovsafdeling ved og i Brevig Mose på 6-7 ha. Træerne er gamle, og en del af dem har nået deres al-

dersgrænse. Siden 1920 har der formentlig ikke været foretaget hugst i urskoven, der blev fredet på initiativ af skovdistriktet i 1956. På de lidt højere steder i urskoven træffes bøgen, men ellers er det især rødæl og ask, der udgør bestanden. Enkelte af de gamle bøge var døde eller døende, og i de lysbrønde, der fremkom her ved, vrimlede askeopvæksten frem. Bevoksningen får lov til helt at passe sig selv, og de faldne træer bliver liggende på skovbunden. »Urskoven« giver mulighed for at foretage studier af kampen mellem træarterne, således som den er foregået i naturskoven. Fra skovdistriktets side efterlyste man videnskabelige undersøgelser af urskovsafdelingen, helst foretaget med passende mellemrum.

P. CHR. NIELSEN og SØREN ØDUM

Nordfyn

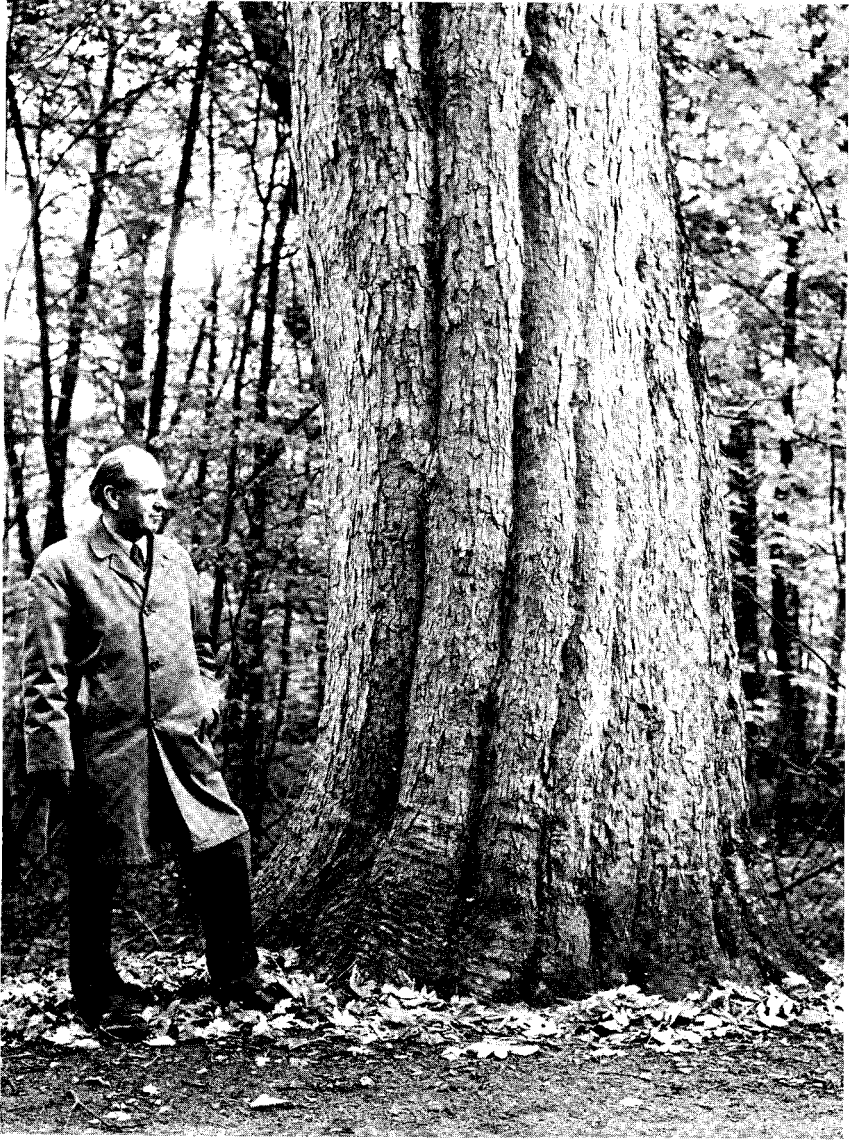
14.-15. august 1976

Odense bymidte, Enebærrodden, Hofmangave

Æbelø, Langesø

De ca. 100 deltagere i ekskursionen samledes ved Odense slot for under ledelse af landskabsarkitekt Niels Kristian Banke og afdelingsgartner Johs. Petersen at gennemgå parker m.v. i centrum af byen. Kongens Have er præget af mange store, ca. 200-årige *Ulmus* × *hollandica*, *U. glabra* og *Aesculus hippocastanum*; af større træer i øvrigt *Fagus sylvatica* 'Aspleniifolia', *F. s.* 'Atropunicea' og en prægtig *F. s.* 'Pendula', *Acer pseudoplatanus*, *Castanea sativa*, *Platanus acerifolia*, *Tilia europaea*, *Quercus borealis*, *Populus wilsonii* (14 m høj, 1,4 m i stammeomkreds), *Ginkgo biloba* (han), *Pyrus communis*, *Robinia pseudoacacia*, *Magnolia* × *soulangeana*, *Salix* × *chrysocoma*; desuden en del almindelige buske og småtræer. På den anden side af Jernbanegade langs parkens vestside sås en række smukt udviklede *Magnolia kobus*. Ved Skt. Hans kirke øst for slottet to store *Crataegus* × *lavalleyi*, to *Ulmus carpiniifolia* 'Dampieri', *Tilia platyphyllos*, *Carpinus betulus*, *Ulmus* × *hollandica*, *Juglans regia*, *Betula pendula*.

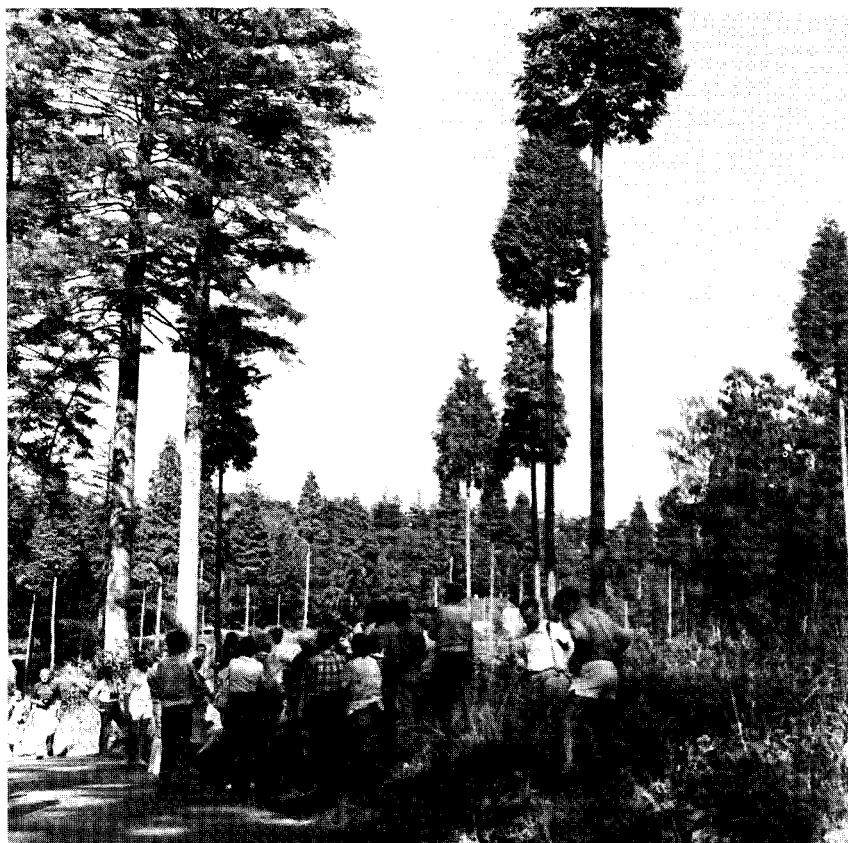
Det hårdhændede gennembrud af Thomas B. Thrigesgade i den gamle bydel er mildnet med hurtigtvoksende *Populus trichocarpa* og *P.* 'Henryana'. I den nyrestaurerede Lotz's Have ved H.C. Andersen museet er blandt andet bevaret en smuk *Ginkgo* og to

Den store ahorn (*Acer pseudoplatanus*) ved Dyrnæsvej, Jægerspris. Plantet 1740; højde 28 m, stammeomkreds 4,3 m. Helge Pedersen, fot. oktober 1974.
Acer pseudoplatanus in Jægerspris, N.-Sealand; planted about 1740; 28 x 4,3 m in 1976.

store *Ulmus carpinifolia* 'Sarniensis'; blandt nyplantet bemærkedes *Liquidambar styraciflua*, *Parrotia persica* og *Pterocarya fraxinifolia*. På Albani Torv, Skt. Knuds Plads og Klingenberg sås vellykkede plantninger af *Platanus acerifolia*, til dels kunstvandede, og på rådhusterrassen næsten 30 år gamle potteplanter, mest *Picea pungens*.

Eventyrhaven og Klosterhaven ved Skt. Knuds kirke rummer mange træer og buske, Klosterhaven desuden en fint passet samling af lægeurter m.v. I spande sås sartere planter som *Myrtus communis* og *Hebe* sp., i den centrale pergola blandt andet *Celastrus orbi-*

Knap 26 m høje *Chamaecyparis lawsoniana* fra 1910 i afd. 53, Langesø Skovdistrikt.
S. Ødum, fot. august 1976.
66 years old and up to 26 m tall *Chamaecyparis lawsoniana* left after cutting;
Langesø forest district, Fyn.

culatus, *Vitis vinifera*, *Wisteria sinensis*; af sjældnere træer og buske blandt andet *Ailanthus altissima*, *Decaisnea fargesii*, *Syringa chinensis*, *Aesculus octandra*.

Skovfoged P. Hjortshøj, stiftelsen Hofmangave, modtog midt på dagen ekskursionen ved grunden af Enebærrodde, hvor vi som en undtagelse fra reglen havde fået tilladelse til at komme ud pr. bil. Frokost blev indtaget på stranden ved fyret på oddens spids; til turens oplevelser her hørte den smukke, sunde plantage af gamle *Pinus nigra* ved Martinegård, strandvoldsvegetation af blandt andet strandkål og strandbede, to nøgne piger og en sort stork. På baggrund af professor Helge Vedels studier redegjorde stud. silv. Peter Plum for vegetationsudviklingen på odden, hvor hede-overdrevsvegetation på det marine forland med *Calluna vulgaris* og *Juniperus communis* som karaktergivende planter fik dominans efter intensiv græsningspåvirkning for ca. 100 år siden. Nu er lyngheden på retur; Ørnebregne breder sig stærkt, og selvsået trævækst, især *Sorbus aucuparia*, ses næsten overalt.

Det meste af eftermiddagen blev tilbragt i Hofmangaves smukke park, som skovfoged Hjortshøj og frue gør en stor indsats for at pleje. Under vejledning af Hjortshøj, Peter Plum og lektor Find Günther Christensen så vi først de ældre anlæg og derpå nyplantningerne, som Arboretet har leveret materiale til. Peter Plum har i dette årsskrift udførligt omtalt havens historie og samlinger. Ihærdige deltagere soppede til den lille ø Leammer, hvor vedplantefloraen i det naturlige krat blev undersøgt. Hofmangave blev forladt gennem den pragtfulde allé af store Gråpopler (*Populus canescens*).

Søndag formiddag blev tilbragt på Æbelø, hvortil skovfoged Jørgen Folmer kørte os ad vadevejen på traktorforspændt vogn. På øens sydende og nær gården mod nord sås store ege (*Quercus robur*), fredet blandt andet af hensyn til forekomsten af eghjort (*Lucanus cervus*), som dog ikke har været set de sidste 25 år. Et fredet parti af den vindeksponerede og af tidligere tiders græsningsdrift og hugst prægede bøgeskov syd for fyret indeholder en flerstammet, gammel *Tilia platyphyllos*; lokalitet samt træets form og alder giver grund til at antage, at det drejer sig om en forekomst, der kan være relikv forpost af arten efter et fremstød i postglacial varmetid nord for det nuværende, mere sammenhængende udbredelsesområde i Mellemeuropa. I et lignende skovparti øst for fyret sås flerstammet *Tilia cordata*. Også gamle ege og *Malus sylvestris* indgik i disse strandskove.

Sidste del af ekskursionen afvikledes i Langesø, hvor ejeren, lensbaron Berner Schilden Holsten bød velkommen, og hvor skovrider Finn Jacobsen havde tilrettelagt turen gennem skoven og de to pineter. Langesø skovdistrikt har i både afdelinger i skoven og i det gamle pinet nogle af vore tidligst indførte og smukkeste udviklede nåletræer, især fra det vestlige Nordamerika; mange af de nu op til 100 år gamle træer er i forbindelse med ekskursionen blevet målt af skovtekniker N.J. Snitkjær, Langesø: I afd. 31, som vi først passerede, sås en 70-årig bestand af *Thuja plicata* med træer på 27-31 m og stammediameter op til 69 cm. I afd. 53 var der efter hugst blevet fritstillet spredte *Chamaecyparis lawsoniana* fra 1910; de opstammede træer er op til 25,8 m høje og har stammediameter op til 36 cm; i samme afd. *Pinus strobus* (24,8 m og 62 cm), *Abies procera* (34,8 m og 141 cm), *A. alba* (39,6 m og 87 cm), *Pseudotsuga menziesii* (39,6 m og 96 cm). Den 150-årige allé af *Abies alba* har træer på 38 m og 90 cm i diameter. I afd. 69 vokser *Pseudotsuga* (37,8 m og 94 cm) og *Abies nordmanniana* (29,8 m og 54 cm).

Det gamle pinet ved Skovens Værn (skovriderboligen) omfatter blandt andet følgende: Flere *Sequoiadendron giganteum* (op til 35,2 m og 169 cm), *Tsuga heterophylla* (32,6 m og 63 cm; 30,8 m og 72 cm), *Picea sitchensis* (34,8 m og 114 cm), *Abies concolor* (45,2 m og 73 cm), *Abies grandis* (44,0 m og 125 cm), *A. nordmanniana* (29,4 m og 61 cm), *Pinus peuce* (24,0 m og 59 cm), *Thujopsis dolabrata* (12 m).

Det nye pinet ved kapellet rummer mange arter i smuk udvikling; mange havde ved besøget en kraftig koglesætning. Med hovedsagelig Arboretet som leverandør er træerne plantet i 1944 og 1952; følgende fortegnelse er ikke helt komplet: *Abies delavayi*, *A. homolepis*, *A. nordmanniana*, *A. procera*, *A. × vilmorinii*, *Cedrus deodara*, *Chamaecyparis pisifera* 'Plumosa', *C. p.* 'Squarrosa', cultivar af *C. thyoides*, *Ginkgo* (svag), *Juniperus chinensis* (udspærret vækst), *J. virginiana*, *Libocedrus decurrens*, *Metasequoia* (dels normal, dels med udspærret vækst over kort stamme), *Picea abies* 'Pyramidata', *P. a.* med rødt udspring, *P. cf. bicolor* (betydelig variation, måske hybrider efter fri bestøvning), *P. shrenkiana*, *P. smithiana*, *Pinus cembra*, *P. koraiensis*, *P. peuce*, *P. resinosa*, *P. strobus*, *Pseudotsuga menziesii*, *Thuja koraiensis*, *Tsuga heterophylla*. Få løvtræarter, blandt andet *Liriodendron tulipifera*.

Parken nåede vi ikke at besøge, men under ekskursionens forberedelse noteredes følgende af særlig dendrologisk interesse: Af ældre træer blandt andet *Platanus acerifolia* (22 m), ruin af *Lirio-*

dendron tulipifera, *Fagus sylvatica* 'Aspleniifolia', *F. s.* 'Atropunicea', flerstammet *Picea orientalis* med rodslående grene ved grunden, *Ulmus glabra* 'Pendula'; af yngre træer samt buske blandt andet *Berberis vulgaris* 'Atropurpurea', *Acer tetramerum*, *Picea glehnii*.

SØREN ØDUM

BERETNING FOR 1975

Foreningens medlemmer blev i 1975 indbudt til 9 foredrag og 5 ekskursioner. Der var ved alle arrangementer godt fremmøde med deltagerantal fra 40 til 110.

Foredragsrækken bød på følgende:

Den 13. januar holdt arboretforstander Bent Søegaard foredraget »Fra en botanisk-forstlig delegationsrejse til Kina i efteråret 1974«. Den 21. januar fortalte billedhugger Johs. Hedegaard om sin »Frøindsamlingsrejse til det nordlige og østlige Nepal oktober-november 1974«. Den 17. februar gjorde hortonom Niels Hvass rede for »Opretholdelse og genskabelse af bytræer under vanskelige vækstvilkår«. I tilslutning til generalforsamlingen den 17. marts gennemgik lektor Ole Høst »Ericaceernes systematik«. Generalforsamlingen mindedes Emil Hartmann, der døde i januar; til bestyrelsen valgtes i hans sted lektor Peter Wagner, og hortonom Tove Christensen afløste Olaf Olsen. Den 14. april talte Peter Wagner »Om Oldtidens anvendelse af bøg«. Den 27. oktober gjorde arborettdirektør Poul Søndergaard, Bergen, og professor Helge Vedel rede for »Nordiske Arboreters frøindsamlingsekspedition til New Zealand 1974-75«. Forstkandidat Thomas Bartholin, Lunds Universitet, holdt den 17. november foredrag om »Dendrokronologi i teori og praksis; resultater af et forskningsprojekt i Sydsverige«. Lektor Jens Peter Hjerting, Bent Søegaard og Søren Ødum fortalte den 12. december i Århus ved et fællesmøde med Botanisk Forenings Jyllandskreds om »Nordisk Arboretsudvalgs ekspedition til Sydamerikas sydspids 1975«. Den 15. december illustrerede arkitekt Ib Møller de ideer, der ligger bag de af Fonden for Træer og Miljø støttede »Grønne planer«.

Foreningens anden større udlandsekskursion gik med 43 deltagere til Sydengland i dagene 2. til 9. juni. Den meget udbytterige tur blev ledet af botanisk gartner Olaf Olsen og civilingeniør Mogens Brandt Pedersen, som i planlægningen blev bistået af hortonom Folmer Arnklit, planteskolebestyrer Jørgen Olsen og hortonom Niels-Gregers Treschow. Den 16.-17. august ledede universitetsadjunkt Rune Bengtsson sensommereksekursionen i det østlige Skåne. Foreningen var indbudt til Skovhistorisk Selskabs ekskursion til Viborg-egnen den 6.-7. september. Den 27. september besøgte Vestre Kirkegård og Carlsbergs Haver på en ekskursion til-

rettelagt af kirkegårdsinspektør A. Folmer-Nielsen, landskabsarkitekt Morten Klint, Johan Lange og Søren Ødum.

Foreningen havde ved årsskiftet 516 medlemmer. Siden sidste generalforsamling er tre medlemmer, der alle med stor lyst og interesse har deltaget i foreningens virksomhed siden starten for 26 år siden, afgang ved døden. Det er hortonom Carl Johan Hansen, forstkandidat Povl Köhler og botanisk gartner Hans Nilaus Jensen. Nilaus Jensen var med til at stifte Dansk Dendrologisk Forening, var med i den første bestyrelse og virkede ikke mindst for årsskriftet; han dirigerede i en årrække generalforsamlingerne.

SØREN ØDUM

Malerinden Ingeborg Frederiksen, der gennem mange år var en af Dansk dendrologisk Forenings mest trofaste og afholdte ekskursions- og mødedeltagere, døde den 30. december 1976. Frøken Frederiksen, der var en meget benyttet illustratør af zoologiske og botaniske værker, har bidraget med flere tegninger til Dansk dendrologisk Årsskrift.

RHODODENDRON-KREDSSENS VIRKSOMHED 1975

Sidste års meddelelser udkom med nogen forsinkelse som dobbelt-hefte, nr. 7 og 8, i februar 1975. Til gengæld var heftet på ca. 60 sider. Det indeholdt en tænkt rejsebeskrivelse af en rhododendron-indsamlingstur til Burma, forfattet af Aksel Olsen, Kolding; samt manuskriptet til to foredrag holdt i kredsen, nemlig afdelingsleder, lic. agro. Niels Erik Nielsens foredrag om jordens surhedsgrad og planters vækst og næring; og konsulent Jørgen Mosegaards foredrag om Rhododendron-sortiment, egenskaber, bedømmelse og markedsføring.

Medlemslisten sluttede heftet, og det må konstateres, at medlemstallet er faldet i 1975 – fra 145 medlemmer til 136 betalende medlemmer ved udgangen af 1975.

Forårets første møde – den 24. maj 1975 – var henlagt til haven ved Landbohøjskolen, hvor overgartner, cand. hort. Hartvigsen var rundviser. Haven rummer blandt andet en del tidligt indførte rhododendronplanter, som søges bevaret ved beskæring og/eller omplantning.

Årets generalforsamling afholdtes samme dags eftermiddag i Botanisk Have. Den tidligere formand, Olaf Olsen, ønskede at udtræde af bestyrelsen på grund af tidnød. I stedet valgtes planteskoleejer Jørgen Olsen. På valg var Mogens Brandt Pedersen og Johannes Hedegaard. Begge blev genvalgt, førstnævnte som formand for kredsen.

Et på generalforsamlingen drøftet forslag, om kredsens eventuelle nærmere samarbejde med det amerikanske selskab, er endnu uafklaret. Dagen sluttede med en rundgang i Botanisk Haves rhododendron-samling.

Den i begyndelsen af juni 1975 gennemførte ekskursion til England havde som deltagere blandt andet en del medlemmer fra Rhododendron-kredsen. Turen er beskrevet i DDF. årsskrift, bind V/3 1976, og betegnes som vel tilrettelagt.

Efteråret bød på et møde, afholdt 11. november i auditoriet i Gothersgade. Her vistes billeder fra en amerikansk og en engelsk Rh-samling, samt billeder fra Grønland med blandt andet *Rhododendron lapponicum* i deres naturlige miljø.

Aftenen sluttede med en drøftelse blandt mødedeltagerne, om muligheden af at imødekomme medlemmernes meget differentierede interesser. Diskussionen var livlig, og der fremkom mange gode forslag, som bestyrelsen vil søge at tilgodese.

MOGENS BRANDT PEDERSEN

FONDEN FOR TRÆER OG MILJØ

Ved repræsentantskabsmødet den 18. maj aflagde formanden for repræsentantskabet, højesteretsdommer Helga Pedersen beretningen, som var inddelt i tre punkter:

1. økonomisk konsolidering og propaganda,
2. arbejde med mærkesager,
3. løsning af mindre opgaver.

Ad 1. En økonomisk redegørelse forelægges under punkt 4, men H.P. takkede for den positive indstilling hos en række virksomheder og fonds.

H.P. nævnte, at arbejdet med den planlagte kortfilm førtes videre og udtrykte ønsket om mere omtale i massemedierne. Endvidere opfordrede H.P. repræsentanterne til større aktivitet i lokalt oplysningsarbejde.

I år uddeles for første gang fondens hæderspris »Den grønne pris«. Et udvalg foreslog keramikeren Bo Christiansen, Bornholm, til at udføre opgaven. På foranledning af Eva Trolle var Carlsberg-fondet gået ind på tanken og støttede den økonomisk. Forretningsudvalget besluttede, at de to, der var bragt i forslag som modtagere, begge skulle have prisen. H.P. understregede, at prisen kun uddeles, når der er værdige kandidater til denne udmærkelse. Prisen tildeles i år Hakon Stephensen og Ole Vinding. H.P. opfordrede repræsentantskabet til i fremtiden at komme med forslag til kandidater.

Ad 2. Mærkesagen for 1975 var »den grønne plan«. Den er nu afsluttet med planens udgivelse. De tre kommuner, Bramminge, Ringe og Helsingør, har tilsammen ydet 90.000 kr., Dansk Byplanlaboratorium investerede ca. 35.000-37.000 kr. i trykningen af planen. Fonden og Selskabet for Bygnings- og Landskabskultur skulle tilsammen yde 50.000 kr. Fondens andel, 25.000 kr., stilledes til disposition af Tuborg-Fondet. Uheldigvis så Selskabet for Bygnings- og Landskabskultur sig ikke i stand til at bidrage økonomisk til planen; Tuborg-Fondet har ved en bevilling i indeværende år stillet også det manglende beløb til rådighed for vor fond.

I 1975 forberedte fonden mærkesagen for 1976, nemlig Dronninglund-projektet. Projektet omfatter: 1. fritstilling af Margrethegen og restaurering af Linde-alleen ved slottet. Dette arbejde er afsluttet under Wisti Raaes ledelse. 2. Den store arbejdsopgave, der blandt andet omfatter udgravning og retablering af den 4½ td. land

store sø ved Østermølle og beplantning af et 38 td. land stort område med danske og udenlandske træarter; beplantningen påbegyndes ca. 1. november. Planen er under udarbejdelse ved Tove Christensen.

I forbindelse med omtalen af fondens gode samarbejde med Dronninglund kommune og Borgerforening nævnte H.P., at kommunen planter 5 træer pr. år pr. indbygger (80.000 træer årligt).

Som afsluttet del af Dronninglund-projektet nævnte H.P. beplantningen af vinterhaven i Margrethelund plejehjemmet ved Gertrud Asby.

Ad 3. H.P. afstod fra en opremsning af den lange række enkelt-sager, men nævnte eksempler på henvendelser fra amter, kommuner og enkeltpersoner. Det lykkedes at ændre vejplaner i Helsingør kommune, så læbeplantningen ved Dr. Børgesens have blev reddet.

I anledning af kunstnerinden Ingeborg Frederiksens 90 års fødselsdag muliggjorde fonden afholdelsen af en udstilling med kunstnerindens arbejder. Sluttelig bragte H.P. problemet med sekretærhjælp for forretningsudvalget på bane, da forretningsudvalget i alt for høj grad er belastet med den daglige administration af de efterhånden talrige opgaver. Fonden håber at få hjælp fra tipsmidlerne til dette formål.

Formændene for de enkelte arbejdsudvalg aflagde beretning: Wi-sti Raae om alleerne i Dronninglund. Søren Ødum om arbejdet i udvalgene vedrørende vintervedligeholdelse af og beplantning langs veje, Morten Klint om kirkegårdsudvalgets arbejde. I tilslutning hertil redegjorde Helge Vedel for Naturfredningsforeningens arbejde med registrering af de danske løvskove.

Jens Asby forelagde derefter regnskabet over 1975. I gaver og tilskud var indkommet 127.092,- kr.. Obligations- og bankrenter udgjorde 9.823,60 kr.

Af større udgifter var brugt 25.000,- kr. til Grønne Planer. Øvrige udgifter til tryksager, porto, rejser etc. beløb sig til 8.241,97 kr. Årets nettoindtægt beløb sig altså til 103.673,63 kr.

Regnskabet var revideret af reg. revisor Stig Andersen, der ligeledes har konstateret beholdningens tilstedeværelse.

Fondens obligationsbeholdning var nominelt på 124.000,- kr., anbragt i 10 % obligationer.

Regnskabet godkendtes.

Da Kann Rasmussen havde ønsket at træde tilbage som repræsen-

tant, foreslog Helga Pedersen, at en repræsentant for Det danske Hedeselskab indtrådte i stedet; for denne institution indvalgte direktør K. Sandahl Skov, hvis valg er godkendt af Miljøministeriet.

Søren Ødum ønskede at udtræde af forretningsudvalget, efter hvis indstilling Helge Vedel indvalgte.

Uddelingen af Fondens ærespris »Den grønne Pris« foretoges af Helge Vedel og Bent Søegaard.

Under eventuelt gjorde Stig Andersen fonden opmærksom på skattemæssige fordele for husejerne ved beplantning af gårde.

Ib Møller anbefalede, at fonden fastholdt samarbejdslinien med kommunerne.

Morten Klint nævnte nogle af de vanskeligheder, der er forbundet med plantning af træer i karrégarde, idet beboerne foretrækker lys fremfor træer.

Willy F. Hansen viste instruktive billeder af uhensigtsmæssigt beskærede træer.

Jens Asby understregede, at fonden opnåede sine resultater gennem positivt samarbejde med myndighederne, og også H.P. understregede samarbejdslinien.

Prisuddeling – Den grønne Pris.

Helge Vedel motiverede prisoverrækkelsen til Hakon Stephensen: »På Fonden for Træer og Miljøs vegne er det mig en stor ære og glæde i dag at skulle overrække netop Dem, Hakon Stephensen, fondens hæderspris, Den grønne Pris. Deres livsløb har været alsidigt, broget, farverigt, men der er én farve, der er gået igennem, en grøn tråd, en bærende idé om opbygning af miljø. Deres enestående indsats for oprettelsen af Vestskoven er et fremragende eksempel herpå. Jeg gætter på, at De startede med en forhåbning om, at Vestskov-planerne kunne lykkes, som Blicher siger: »grøn er håbets farve skøn«, og at De derefter begyndte at gøre Deres hoser grønne hos forskellige personer og instanser, indtil der endelig blev givet grønt lys for planens iværksættelse. De og mange, mange andre kan i dag glædes over en grøn Vestskov, men skov er i øvrigt mere end den grønne farve. Skov betyder så meget for så mange, i flok eller enkeltvis. –

En af de første dage i maj gik jeg en tur i Folehave Skov og hørte pludselig pragtfuld musik. På en anemoneklædt bronzealderhøj under en lige udsprungen bøg sad en musiker og spillede fagot, han spillede blandt andet »kom maj du søde milde«. Andre går i skoven for at lade sig inspirere på anden måde, for at tale med træerne

eller digte om dem, for – som Hjalmar Helweg skriver – »træer kan man lade tænke, hvad de har lyst til. Der er ingen, der kan bevise, at det er løgn«. Atter andre fra by og fra land færdes i skoven i flok og følge for at more sig, for at komme ud i frisk luft og for at blive fri for den støj, som vi mere og mere udsættes for. Og skoven kan rumme os alle.

De, Hakon Stephensen, har forstået dette, og De har ved Deres indsigt og virke bidraget til at gøre livet grønnere og mere indholdsrigt for generationer, og derfor skal jeg nu på Fonden for Træer og Miljø's vegne overrække Dem kunstneren Bo Christiansens krukke – »Den grønne Pris«. Værsgo!»

Hakon Stephensen modtog prisen og sagde, at han ønskede at takke skriftligt.

Bent Søegaard motiverede prisoverrækkelsen til Ole Vinding: »»Bymennesket i naturen«. Man forestiller sig, når man møder udtrykket Bymennesket, et væsen, der henlever sin tilværelse i et område, hvor asfalt, cement og mursten er de omgivelser, øjet møder ved dagens begyndelse, hvor lyden af motorer har erstattet fuglesangen, og hvor støv og svovllugte er trådt i stedet for spindelvæv og æbleduft fra Boganis' opfattelsesverden – og man forestiller sig et væsen, som er præget af disse omgivelser som værende lidt bleg, mager og med noget sløve øjne.

Men hvordan er så virkeligheden? Det viser sig, at vort bymenneske er et pseudonym. Han bor i de mindst bymæssige omgivelser, man kan tænke sig. Han bærer også præg af det – her behøver jeg ikke at gå i detaljer!

Gennem et aktivt liv har Ole Vinding altid stået på naturens side i kampen mod dens angribere – og der er mange. Det er en fortjenstfuld gerning igen og igen at understrege betydningen af det grønne for menneskets trivsel, og det er sket gennem skrift og tale, ikke mindst det sidste – og det er sket på en for Ole Vinding karakteristisk måde – en måde, som bevirker, at man ikke får lov til at læne sig tilbage i lænestolen og »slubre« det sagte i sig – som regel er det krydret med et ophidselsesmoment, der gør, at det virker.

Det er Fonden for Træer og Miljø en stor glæde at måtte overrække Dem »Den grønne Pris« som en tak for Deres aldrig svigtende interesse for fondens arbejde«.

Ole Vinding foretrak at takke på stedet. Han undredes over, at han skulle belønnes for sin livslange kærlighed til naturen. Ole Vinding bemærkede, at ophidsede indlæg og sentimentale naturbe-

skrivelser i radioen i lige grad var ham imod. Han foretrak selv blide subcutane indsprøjtninger efter den gamle forskrift: fortiter in re, suaviter in modo.

Formanden sluttede mødet med tak for alle, der havde bidraget til dets rolige og saglige forløb.

HELGA PEDERSEN

Register

til de i bd. 4 (hæfte I-IV) omtalte eller nævnte planter, ordnet efter deres internationale navne. Sidetal trykt med fed sats henviser til udførligere omtale. En asterisk (*) betyder, at der i tilknytning til omtalen er et billede. To asterisker (***) angiver, at der i artiklen er flere billeder. T. = tavle.

Index

to Latin plant names in vol. 4. A fat figure indicates that somewhat more than the mere name can be found. One or two asterisks indicate one, or more than one picture, respectively. T. = plate.

- Abies alba* I 77, 84, IV 6, 13, 37
– *alba* × *cephalonica* I 78
– *cephalonica* I 78
– *concolor* IV 37
– – ‘*Glauca*’ I 73, 84
– – var. *lowiana* I 100, III 51
– *delavayi* IV 37
– *grandis* I 92, 103, II 60, 60*, 61, IV 37
– *homolepis* I 100, IV 37
– *koreana* I 100
– *lasiocarpa* IV 27
– *lowiana* I 100, III 51
– *mariesii* IV 27
– *nordmanniana* I 78, 79, 90, 113, IV 37
– *pinsapo* I 72, 84
– *procera* I 73, 91*, 92, II 61, III 51, IV 37
– sp. IV 9
– *veitchii* I 77
– × *vilmorinii* IV 37
Acanthopanax sieboldiana I 84
Acer campestre I 29, 30, 32, 75, 76, 113, III 44, IV 24, 26, 30
– *cappadocicum* I 90, 112, II 59, III 52
– *circinatum* IV 27
– *ginnala* I 74, 113
– *heldreichii* I 75
– *lobelii* I 74
– *macrophyllum* I 94
– *negundo* I 75, II 55
– – ‘*Albo-variegatum*’ I 75
– – ‘*Variegatum*’ I 83
Acer opalus var. *obtusatum* I 113
– *palmatum* I 83
– – var. *cristatum* I 105
– *platanoides* I 16, 16*, 17, 20, 75, 92, III 44, IV 24, 26
– *pseudoplatanus* I 17, 32, 90, 112, III 10, 12, 13, 15, 16, 17, 19, 44, IV 30, 33, 34*
– – ‘*Purpureum*’ I 75
– – ‘*Variegatum*’ I 73, 75, 80, IV 24
– *rubrum* I 90, IV 26
– *saccharinum* I 112
– – ‘*Wieri*’ I 75
– *saccharum* IV 26
– sp. I 100
– *tataricum* I 74
– *tetramerum* IV 38
Actinidia arguta I 74, 85, III 52
– *chinensis* I 74, 105
– *kolomikta* I 76
Aesculus × *carnea* I 76, 90, 112, III 51
– *hippocastanum* I 32, 92, 113, III 10, 15, 17, IV 30, 33
– – ‘*Laciniata*’ I 83
– *octandra* I 85, IV 24, 36
– – var. *virginiana* I 112
– – *virginica* I 75
– *parviflora* I 83, IV 24, 26
– *pavia* I 111
Ailanthus altissima (*A. glandulosa*) I 75, 76, 112, III 52, IV 36

- Akebia pentaphylla* I 74
 - *quinata* I 85, 86, 97, II 11, 23 T. 2b*
Alnus cordata IV 20, 26
 - *glutinosa* I 28, 29, 30, 30*, 32, 74, 79, 92, III 10, 12, 13, 15, 16, 17, 20, IV 33
 - *lorullensis* III 28, 30
 - *rubra* IV 27
 - *sinuata* IV 27
Amelanchier laevis I 95
Ampelopsis megalophylla I 72
Araucaria angustifolia II 28
 - *araucana* I 90, II 28-46, 31**, III 47, 48, 50, IV 25
 - sp. III 53
Arbutus unedo I 67
Aristolochia durior II 5, 7*, 21 T. 1a*, IV 24
 - *sipho* I 74
Aronia arbutifolia IV 28
 - *melanocarpa* IV 28
Athrotaxis laxifolia III 47
 - *selaginoides* III 48
Baccharis halimifolia IV 28
Bencomia sp. III 22, 29
Berberis buxiflora 'Nana' I 81
 - *candidula* I 81, 83
 - sp. I 94, III 28, 30
 - *thunbergii* I 82, II 11, 23 T. 2c*
 - - 'Atropurpurea' IV 24
 - *vulgaris* I 12
 - - 'Atropurpurea' I 81, IV 38
 - - *krydsning* I 82
Betula lenta I 73, IV 27
 - *papyrifera* I 73, 90, IV 27
 - - var. *kenaika* IV 27
 - - var. *subcordata* IV 27
 - *pendula* I 90, IV 30, 33
 - *pubescens* I 75, 90, IV 26, 27
 - sp. I 100, III 51
 - *verrucosa* I 32, 73, 75, 80
 - - 'Tristis' I 75
 - - 'Youngii' I 80
Biota orientalis (*Thuja* o.) I 77, 78, 93, III 52
Buddleia davidii I 82, IV 23
Buxus sempervirens I 76, 80, IV 26, 28, 30
 - - 'Angustifolia' I 90
Buxus sempervirens 'Argenteo-variegata' I 80, 81, 82
 - - 'Bullata' I 83
 - - 'Glaucua' I 83
 - - 'Macrophylla' I 81, 113
 - - 'Macrophylla Variegata' I 82
 - - 'Pyramidata' I 80
 - - 'Suffruticosa' I 113
Calluna vulgaris I 34, 35, 39**, 41, III 51, IV 36
Calocedrus decurrens I 101, 101*, II 58
Calycanthus floridus II 13, 23 T. 2f*
Camellia japonica III 46
Campsis radicans I 76, 77, 114, IV 25
Camptotheca acuminata I 45
Caragana arborescens I 78, 84, IV 27
 - *frutex* IV 23, 25
 - *pygmaea* I 81
Carpinus betulus I 29, 30, 86, 87*, 111, 113, III 44, IV 33
Carya cordiformis I 112
 - *ovata* I 75
 - sp. I 100
Caryopteris tangutica I 91
Castanea sativa I 67, 73, 76, 91, 92, 112, 114, II 55, IV 24, 27, 33
 - - var. I 76
 - sp. IV 6, 7, 9
Catalpa bignonioides I 76, 92, 114, IV 24
 - *ovata* I 93
 - sp. II 57
 - *speciosa* III 50
Cedrus libani III 48
 - *deodara* IV 37
Celastrus orbiculatus IV 35
 - sp. I 74
Celtis koraiensis I 100
Cephalanthus occidentalis IV 28
Cephalotaxus drupacea IV 27
Cerasus acida I 12
Cercidiphyllum japonicum I 104, II 8, 9*, 21 T. 1c, d*, III 50, IV 27
Chaenomeles lagenaria I 84, 113, IV 24
 - *superba* I 82, 83
Chamaecyparis lawsoniana I 77, 90, 92, 102, 111, III 51, IV 35*, 37
 - - 'Alumii' I 84
 - - 'Argentea' IV 24
 - - 'Glaucua' I 72, 81, 82

- Chamaecyparis lawsoniana* 'Intertexta' I 72
 - *nootkatensis* III 48, IV 27, 28
 - *pisifera* I 83
 - - 'Cyanoviridis' IV 25
 - - 'Filifera' I 90, IV 24
 - - 'Plumosa' I 78, IV 37
 - - 'Plumosa Nana' I 83
 - - 'Squarrosa' I 111, IV 37
 - *thyoides* I 49, IV 27, 37
 - - 'Ericoides' I 83, 114
Chionanthus virginicus I 82, 106
Cladrastis lutea I 100, III 52
 - *sp.* I 73
Clematis *sp.* I 99, 105
 - *vitalba* I 76, II 10, 21 T. 1f*
 - *viticella* I 76
Clethra *sp.* III 28, 30
Cliffortia *sp.* III 22, 29
Cornus alba I 78
 - - 'Späthii' IV 25
 - *amomum* IV 27
 - *controversa* I 94
 - *florida* I 94
 - *kousa* I 94, 106
 - *mas* I 53-70, 53**, 76, 85, 113, 116
 - *nuttallii* I 94, II 62
 - *sanguinea* I 16, 29, 55, 56, 64, 67, 85, 116
 - *stolonifera* II 49-51
Cryopsis pauciflora II 17, 17*, 27 T. 4d*
Corylus avellana I 8, 23, 29, 32, 60, III 50
 - *columna* II 57, III 52
 - × *columnoides* I 72*, 85
Cotinus coggygria I 77, 114, IV 24
Cotoneaster bullatus I 81-83
 - *dielsianus* I 80, 82, IV 26
 - *horizontalis* I 81, 83
 - *melanocarpa* I 19, 81
 - *multiflorus* I 79
 - *sp.* I 93, 115
 - *tomentosus* I 81
 × *Crataegomespilus grandiflora* IV 26
Crataegus coccinea I 75
 - × *lavalleyi* IV 33
Crataegus monogyna I 8, 10**, 11, 14, 15, 17, 22*, 23, 33, 40, 74, III 50, IV 23
 - - 'Pauli' I 75, 79
 - *orientalis* I 113
 - *oxyacantha* I 11**, 16, 21, 23
 - *prunifolia* IV 24
 - - *var.* I 80
 - *sanguinea* I 79
 - *sp.* I 77
 - *submollis* I 73
 - *tanacetifolia* I 113
Crinodendron *sp.* III 48
Cryptomeria japonica I 77, 103, III 48, IV 25
Cunninghamia lanceolata IV 25
 × *Cupressocyparis leylandii* III 47, IV 27
Cupressus macrocarpa III 48
Cydonia oblonga I 84, 111, IV 26
Daphne laureola I 83
 - *mezereum (alba)* I 81
 - *retusa* I 91
Davidia involucrata I 45, 92, 104
 - - *var. laeta* I 105*
Decaisnea fargesii I 105, II 10, 23 T. 2a*, IV 36
Deutzia gracilis I 81
 - - *alba* I 82
 - *scabra* I 81, 84, II 25 T. 36*
 - *sp.* II 14
Diospyros virginiana I 49, 96
Dipteronia sinensis I 100
Diselma archeri III 46
Drimys lanceolata III 47*, 48
 - *winteri* III 48
Elaeagnus angustifolia II 58
 - *sp.* I 94
Embothrium coccineum III 46
Empetrum nigrum I 35, 39**, 41
Enkianthus campanulatus I 104
 - *perulatus* I 104
Escallonia *sp.* III 28, 30
Eucalyptus delegatensis I 90
 - *gunnii* I 90, III 49
 - *niphophila* I 90, III 46
 - *perriniana* I 90, II 56
 - *sp.* II 62, III 53
Eucommia ulmoides II 18, 27 T. 4f*
Eucryphia glutinosa III 48

- Euonymus europaeus* I 16, 23, 28, 34*, 57,
78, 84, IV 23, 24
– *latifolius* I 79
Euptelea polyandra I 94
Fagus orientalis IV 5
– sp. IV 5-16
– *sylvatica* I 17, 23, 28*, 29, 30, 32, 67,
90, 91, 92, 112, III 12-17,
IV 24, 26, 27, 33
– – ‘*Asplenifolia*’ I 92, 93, 112,
IV 33, 38
– – ‘*Atropunica*’ I 76, 77, 96,
IV 25, 33 38
– – ‘*Pendula*’ I 93, IV 33
Ficus carica I 67, IV 25
Forsythia europaea I 103
– *intermedia* I 82
– *suspensa* IV 23
– tetraploid hybrid IV 25
Fothergilla major I 100
Frangula alnus (*Rhamnus frangula*) I 79
Fraxinus americana I 112
– *excelsior* I 17, 23, 29, 30, 60, 67,
77, 92, 110*, 113, III 10,
12-17, 44, IV 24, 26, 33
– – ‘*Aurea*’ IV 24
– – ‘*Aurea-variegata*’ I 77
– – ‘*Monophylla*’ I 74
– – ‘*Pendula*’ I 78, 79, 80,
II 55, IV 30
– *spaethiana* I 79
Fremontodendron californica III 46
Fuchsia magellanica IV 25
Gaultheria procumbens I 99
– *shallon* I 99
– sp. III 28, 30
Ginkgo biloba I 77, 80, 93, 96, 97**, 104,
112♂, 113♀, IV 24, 26,
27, 33♂, 37
Gleditsia ferox I 85, 94
– *macracantha* I 94
– *triacanthos* I 78, II 62
– – *inermis* I 78
Griselinia lucida III 48
Gymnocladus dioecus I 93, 94, 111
Hagenia abyssinica III 22, 29
Hamamelis × *intermedia* (*H.* × *japollis*)
II 62
– *japonica* II 17, 27 T. 4c
Hamamelis sp. I 48
– *virginiana* I 73, II 17, IV 25
Hebe sp. IV 35
Hedera colchica I 74, 99, 113
– *helix* I 75, 113, III 51, IV 24
– – *hibernica* I 74
Hemiptelea davidii I 106
Hippophae rhamnoides I 16, 81
Hoheria sp. III 48
Holodiscus discolor I 79, IV 26
Hydrangea arborescens ‘*Grandiflora*’ I 75
– *bretschneideri* I 80
– *petiolaris* I 76, 80, 82, 83, II 25
T. 3c*
– *serrata* I 84
– sp. II 15, III 48
Hypericum androsaemum I 81, 84
– *calycinum* IV 25
– *patulum* IV 25
Ilex aquifolium I 74, 76, 83, 84, III 46,
IV 24, 26
– *decidua* I 104
– *fargesii* I 94
– *glabra* I 49, 100
– *opaca* I 49
– *pernyi* I 107
– *serrata* I 94
– *verticillata* IV 28
Jasminum beesianum I 74
Juglans nigra I 79, 111, III 52
– *regia* I 67, 113, IV 23, 33
– – ‘*Laciniata*’ IV 24, 25
Juniperus chinensis I 90, 111, IV 37
– – ‘*Albo-spica*’ I 86
– – ‘*Pfitzeriana*’ I 74
– – ‘*Pfitzeriana Aurea*’ I 83
– – var. *japonica* ‘*Aurea*’
I 112
– *communis* I 7, 15, 17, 26*, 30, 31,
32, 35, 40, 81, IV 36
– *horizontalis* I 82
– *rigida* I 82
– *sabina* I 80, 81
– – ‘*Tamariscifolia*’ I 111
– sp. I 96
– *squamata* ‘*Meyeri*’ I 81, 82
– *virginiana* I 77, 78, 82, 111,
IV 27, 37
– – *glauca* I 83

- Kalmia latifolia* IV 25
 - sp. I 99
Kalopanax pictus 'Maximowiczii' III 52
Kerria japonica IV 25
Koelreuteria paniculata I 93
Laburnum alpinum I 79, II 62
 - *anagyroides* I 96, IV 23
 - \times *watereri* I 84, IV 26
Larix decidua I 75, 78, III 43, 44, IV 27
 - \times *eurolepis* II 61
 - *leptolepis* I 78, IV 26
 - sp. II 37
Leucothoe cateshaei I 107
Libocedrus decurrens (*Calocedrus* d.) I 101,
 101*, II 58, IV 24, 37
Ligustrum japonicum 'Rotundifolium' I 94
 - *vulgare* I 8, 17
Lindera sp. I 48
Liquidambar sp. I 48
 - *styraciflua* I 75, 93, 100, 111,
 112*, II 16, 27 T. 4e*,
 IV 35
Liriodendron tulipifera I 48, 75, 77, 90, 92,
 95, 96, 112, 113, 114,
 II 12, 12*, 23 T. 2d*, 55,
 III 52, IV 25, 27, 30, 37
Lonicera bella I 79
 - *caprifolium* I 74
 - *heckrottii* I 74
 - *involucrata* IV 28
 - *periclymenum* IV 25
 - *pileata* I 81, 83
 - *quinquelocularis* IV 23
 - sp. I 105
 - *tatarica* I 84
 - *xylostium* I 84, 85
Lycium halimifolium I 8, 17
Maclura aurantiaca I 100
Magnolia acuminata I 104, 113, 114
 - *kobus* I 82, 104, II 23 T. 2e*,
 IV 25, 33
 - *obovata* I 82, III 51
 - *officinalis* III 48
 - *sieboldii* I 104
 - \times *soulangeana* I 80-82, 114,
 IV 30, 33
 - sp. I 48, II 13
 - *stellata* I 80
 - *tripetala* I 104
Magnolia virginiana I 49, 104
 \times *Mahoberberis neubertii* I 83
Mahonia aquifolium I 80, IV 25
 - *nervosa* IV 28
Malus baccata I 73
 - *domestica* I 8, 16, 33, 67
 - *floribunda* I 112
 - *pumila* 'Pendula' I 73
 - sp. II 48
 - *sylvestris* I 14, 15, 23, 30, 33, III 50,
 IV 36
Meliosma veitchiorum III 48
Mespilus germanica I 113
Metasequoia glyptostroboides I 77, 103,
 II 62, IV 25, 27, 37
Morus alba II 57
 - *nigra* I 76, 92, 93, II 55, IV 20, 28
Myrica gale I 90
 - *pensylvanica* IV 28
Myrtus communis IV 35
Nothofagus antarctica IV 28
 - *betuloides* IV 28
 - *dombeyi* IV 28
 - *obliqua* IV 28
 - *procera* IV 28
 - *pumilio* IV 28
 - *solandri* var. *cliffortioides* IV 28
Nyssa aquatica I 48, 50, 51
 - *javanica* I 48
 - *ogeche* I 48
 - *sinensis* I 48, 50
 - *sylvatica* I 45-52, 46**, III 49
 - - var. *biflora* I 48
Olea europaea I 67
Orixa japonica I 81
Osmarea burkwoodii I 94
Ostrya carpinifolia I 73
Oxydendrum arboreum III 48
Pachysandra procumbens I 100
Paeonia suffruticosa II 9, 10, 21 T. 1e*
Parrotia persica I 83, II 16, 17, 27 T. 4a, b*,
 IV 35
Parthenocissus quinquefolia I 82, 83, 85
Paulownia tomentosa I 94
Pernettya sp. III 28, 30
Philadelphus coronarius I 84, IV 24
 - sp. II 13, 14, 25 T. 3a*
Phillyrea decora I 94, 100
Physocarpus capitatus IV 27

- Physocarpus opulifolius* I 84, IV 25
Picea abies I 28, 32, 33, 42, 90, II 61,
 IV 26, 30
 - - 'Barry' I 81
 - - 'Pygmaea' I 82
 - - 'Pyramidata' IV 37
 - - 'Remontii' I 83
 - - 'Virgata' IV 27
 - bicolor IV 37
 - breweriana IV 27
 - engelmannii IV 25, 28
 - glauca I 28, 30*, II 52, IV 28
 - - × sitchensis I 76
 - glehnii IV 38
 - jezoensis I 78
 - mariana IV 28
 - omorika I 78, 92, 103, IV 24
 - orientalis I 77, 84, II 61, IV 25, 38
 - pungens IV 35
 - - glauca I 73
 - rubens IV 28
 - shrenkiana IV 37
 - sitchensis I 78, 86, 88**, II 61, IV 37
 - - ad 'Pendula' I 78
 - smithiana IV 37
 - sp. I 117, II 30
Pieris sp. I 99
Pinus banksiana I 73
 - cembra I 73, 80, IV 37
 - contorta I 73, II 51
 - griffithii IV 27
 - heldreichii I 73, 77
 - koraiensis IV 37
 - leucodermis III 52
 - montezumae III 49
 - nigra I 92, IV 19, 36
 - - var. austriaca I 78
 - - var. poiretiana III 52
 - peuce I 81, 102, 103, II 56, III 51,
 IV 27, 37
 - ponderosa II 52, IV 28
 - radiata III 49
 - resinosa IV 37
 - rigida I 49, 73, III 48
 - silvestris I 13, 42, 78, 103, IV 13, 27,
 30
 - sp. I 117, II 30
 - strobus II 56, IV 37

Platanus acerifolia I 78, 79, 92, 112, 114,
 II 19, 19*, 27 T. 4g, h*,
 IV 33, 35, 37
 - orientalis I 67, III 52
Podocarpus andinus I 96
 - nivalis I 96
 - parlatorei III 28, 30
 - salignus III 48
Polygonum baldschuanicum I 74, II 6, 7*,
 21 T. 1b*
Polylepis australis III 21-31, 23**
 - incana III 26*, 27
 - racemosa III 27
 - tarapacana III 27
 - tenuiruga III 27
Poncirus trifoliata I 100
Populus alba I 112, IV 19, 23
 - × berolinensis I 73
 - × canadensis 'Serotina' I 113
 - canescens I 85, 90, 92, 113, IV 36
 - henryana IV 33
 - simonii I 73
 - tremula I 19, 23, 90, IV 26
 - tremuloides II 52, 53
 - trichocarpa IV 33
 - wilsonii IV 33
Potentilla fruticosa I 82
Prunus avium IV 27
 - - 'Plena' I 94
 - cerasifera I 84, IV 26
 - insititia I 8, 32
 - laurocerasus I 82, 83, 113, IV 24
 - - 'Schipkaensis' I 81
 - mahaleb IV 25
 - padus I 28, 79, 85, III 10
 - persica II 48, IV 25
 - serotina I 85, 95
 - serrulata I 73, 84
 - spinosa I 9**, 10, 14, 15, 21, 22*,
 23, 32, 40, 82
Pseudolarix amabilis (*P. kaempferi*) I 100,
 103, II 55, III 49
Pseudotsuga menziesii (*P. taxifolia*) I 77,
 II 59-61, 59*, IV 26, 37
 - - var. glauca IV 20, 24
Ptelea trifoliata I 73, IV 23
Pterocarya fraxinifolia I 74, 84, 92, 95, 112,
 113, 114, IV 24, 26, 35
Pyracantha coccinea II 50
Pyrus communis I 12, 67, III 52, IV 30, 33

- Quercus aegilops* IV 7
 – borealis I 32, 74, 75, 77, 111, IV 33
 – cerris I 75, 79, 111, 112, III 44, 51
 – coccinea I 77, 80
 – frainetto I 76, 79, III 52
 – garryana II 52
 – ilex III 51
 – ilicifolia I 49, IV 28
 – imbricaria III 52
 – macranthera I 77, 80, III 52
 – marilandica I 49
 – palustris IV 28
 – petraea I 90, 116
 – – ‘Mespilifolia’ I 112
 – phellos I 49
 – pyrenaica I 73
 – robur I 14*, 15, 23, 29, 30, 32, 73,
 75, 77, 79, 102, 111, 113,
 III 12, 13, 15, 16, 17, 20,
 IV 26, 30, 31-32, 36
 – – ‘Atropurpurea’ I 75, 93
 – – ‘Fastigiata’ I 78, 85, 93, 111,
 IV 23, 24, 27
 – – ‘Variegata’ I 79, 92
 – sp. I 100, IV 6-9, 12
 – virginiana II 52
Rehderodendron macrocarpum III 46
Rhamnus catharticus I 14*, 16, 57, 79
 – frangula (*Frangula alnus*) I 79
 – imeretinus I 79, 90, 113
Rhododendron bureavii I 106
 – canadense IV 27
 – discolor I 106
 – fargesii I 106
 – lapponicum IV 41
 – oreodoxa I 106
 – pontica III 46
 – sp. I 82, 90, 93, 99, 111,
 116-120, III 48, 49, 54,
 55, IV 25
 – sutchuense var. giraldii I 106
Rhus glabra I 83
Ribes alpinum I 79, II 25 T. 3d, e*
 – grossularia II 25 T. 3f*
 – sanguineum I 81
 – sp. II 15-16
Robinia pseudoacacia I 73, 84, 113, IV 24,
 27, 33
Rosa canina I 9**, 16, 17, 18, 23, 27, 32, 40
Rosa dumalis I 16, 36, 40
 – eglanteria I 27
 – glauca I 32
 – mollis I 36
 – rubrifolia I 74, 82
 – rugosa I 12, 27
 – ad spinosissima I 113
Rubus fruticosus I 19, 27, 32
 – idaeus I 32
 – spectabilis I 112
Salix alba ‘Chermesina’ I 80
 – – ‘Sericea’ I 79
 – – ‘Vitellina’ I 78
 – aurita I 79
 – caprea I 23
 – – × cinerea ‘Pendula’ I 85
 – cinerea I 29, 79
 – × chrysocoma IV 33
 – elaeagnos II 57
 – fragilis IV 30
 – ‘Pendula’ (Pilekrydsning) I 85
 – purpurea I 79, 80
 – – ‘Erecta’ I 80
 – repens I 19, III 50
 – viminalis IV 26, 27
 – viridis I 85
Sambucus callicarpa IV 28
 – nigra I 10**, 16, 17, 23, 29, 32,
 40, IV 27
 – peruviana III 28, 30
 – racemosa I 32
Sarcococca humilis I 100
Sarothamnus scoparius I 32
Sasa veitchii I 100
Sassafras albidum I 94
 – sp. I 48
Saxegothea conspicua III 49
Sciadopitys verticillata I 103, IV 25
Sequoia sempervirens III 47
Sequoiadendron giganteum I 103, III 49,
 IV 25, 31*, 37
Smilax spp. I 49
Sophora japonica I 74, 113
 – – ‘Pendula’ III 52
Sorbaria arborea I 77
 – – var. glabra I 105
 × *Sorbopyrus auricularis* III 52
Sorbus aria III 52, IV 24
 – aucuparia I 16, 18*, 19, 29, 32, 75,
 79, IV 27, 36

- Sorbus domestica* III 52
 - *intermedia* I 12, 19, 90, IV 30
 - *torminalis* I 19, III 52
Spiraea bumalda I 80, 82
 - *japonica* I 83
 - - 'Alba' I 81
 - *latifolia* var. *septentrionalis* IV 27
 - *salicifolia* I 33
 - *thunbergii* I 83
 - *vanhouttei* I 85
Staphylea colchica I 113
 - *pinnata* I 84, 85, 92, IV 26
Stephanandra incisa I 79
 - - 'Crispa' I 81
Stranvaesia davidiana var. *undulata* I 106
Styrax obassia I 94, 100, II 57
 - *officinalis* I 60
Symphoricarpos rivularis I 12, 17, 33, IV 26
Symplocos paniculata I 100
Syringa chinensis I 79, 84, 85, 111, IV 36
 - *emodi* I 84
 - *josikaea* I 113
 - *vulgaris* I 33, 79
Taiwania cryptomerioides I 96, III 46, 47
Tamarix pentandra IV 25
Taxodium distichum I 74, 77, 85, 93, 95
Taxus baccata I 28, 60, 76, 77, 82, 90, III 46, IV 25, 26
 - - 'Dovastoniana' III 51
 - - 'Erecta' I 81
 - - 'Fastigiata' I 90, 112
 - - 'Fastigiata Aurea' I 80, 83
 - *cuspidata* I 77
Tetracentron sinense III 48
Thuja koraiensis IV 37
 - *occidentalis* I 78, 79, 82, 86, IV 27
 - - 'Aurea' I 83
 - - 'Aureo-variegata' I 90
 - - 'Columnaris' I 80
 - - 'Robusta' I 73
 - *orientalis* (*Biota* o.) I 77, 78, 93, III 52
 - *plicata* I 73, 74, 77, 78, 79, 90, 92, 103, 112, II 61, IV 26, 27, 37
 - *standishii* I 74
Thujopsis dolabrata I 86, 102, IV 37
Tilia americana II 57
Tilia cordata I 17, 92, 108, 111, II 56, IV 23, 32*, 36
 - × *euchlora* I 79, 85, 112, III 52
 - *europaea* (*T. vulgaris*) I 90-92, 111, II 56, III 44, IV 23-25, 28, 30, 33
 - *monticula* I 111
 - *petiolaris* I 75, 85, 86, 114, IV 24
 - *platyphyllos* I 78, II 58, IV 33, 36
 - - 'Laciniata' I 111, 112
 - - 'Vitifolia' I 79
 - sp. IV 11, 13
 - *tomentosa* I 75, 112
 - *tuan* I 75
 - *vulgaris* (*T. europaea*) I 111, II 56, III 44, IV 23, 24, 25, 28
Torreya nucifera I 103, III 51
Trachycarpus fortunei III 49
Trochodendron aralioides I 107
Tsuga canadensis I 73, 74, 90, II 61, III 44
 - *caroliniana* IV 27
 - *heterophylla* I 103, II 52, 61, IV 27, 28, 37
 - *mertensiana* I 90, 113
 - sp. I 100
Ulex europaeus I 27
Ulmus americana IV 28
 - *carpinifolia* I 76, 85, III 32, 43, 51, IV 26
 - - 'Dampieri' I 90, 112, IV 33
 - - 'Sarniensis' I 114, III 51, IV 35
 - - 'Sarniensis Purpurea' III 52
 - - 'Wredei' I 76
 - - × *pumila* I 77
 - *glabra* I 17, 23, 32, 92, 114, IV 24, 30, 33
 - - 'Camperdowni' I 113
 - - 'Exoniensis' I 112, IV 30
 - - 'Pendula' I 85, IV 38
 - × *hollandica* IV 33
 - *laevis* I 5, 72, 76, 85, III 7-20, 8**
 - *procera* I 76
 - - 'Albovariegata' I 113
 - - 'Purpurea' I 73, 77, 114
 - - 'Vanhouttei' I 76
 - - 'Viminalis' I 114

Umbellularia californica III 48
Vaccinium corymbosum IV 27
Viburnum fragrans I 77
- *lantana* I 83, 85, IV 23
- *opulus* I 23, 32
- sp. I 94
Vitis coignetiae I 85
- *vinifera* IV 24, 36
Weigela floribunda I 84
- *florida* II 50
Wisteria sinensis I 76, IV 25, 36

Foreningens publikationer er ikke i almindelig handel. Så længe oplaget tillader det, kan foreningens medlemmer og bytteforbindelser erhverve dem til de anførte priser.

Dansk Dendrologisk Årsskrift:

Bind 1

Hæfte	I 1950	25,00
-	II 1953	25,00
-	III 1955	25,00
-	IV 1957	35,00
-	V 1961	35,00

Bind 2

Hæfte	I 1963	35,00
-	II 1965	40,00
-	III 1967	40,00

Bind 3

Hæfte	I 1968	40,00
-	II 1970	40,00
-	III 1973	45,00

Bind IV

Hæfte	1 1974	50,00
-	2 1975	55,00
-	3 1976	55,00
-	4 1977	55,00

Dansk Dendrologisk Forening
Rolighedsvej 23
1958 København V

Redaktion: Emil Hartmann † og
Peter Wagner
Register ved Gertrud Asby

Adresse: Botanisk Centralbibliotek
Gothersgade 130
1123 København K.

- HOFMAN (BANG), JACOB AALL: Om Stenpartier. Tidsskrift for Havevæsen, 7. årg., 1872.
- HOFMAN (BANG), NIELS ERIK: Meddelelser fra Hofmangaves Have. Ib., 9. årg., 1874.
- HOFMAN (BANG), NIELS ERIK: Meddelelser fra Hofmangaves Have for 1877. Ib., 12. årg., 1878.
- JACOBSEN, HANS HENRIK: H.C. Andersen på Fyn 1819-75. 1968. Landsarkivet for Fyn: Hofmangave Godsarkiv. Især numrene 58, 63-66, 80-81 og 110.
- LANGE, JOH.: Bidrag til de i Danmark dyrkede Frilandstræers Naturhistorie. Tidsskrift for Skovbrug, bd. 8, 1886.
- LIEBMANN, F.: Mindeskrift over Etatsraad N. Hofman (Bang). Kgl. danske Vid. Selsk. Forhandl. 1855.
- ROSENBERG, CAROLINE: Træer i Hofmangaves Have. 1884. Upubl.
- ØDUM, SØREN: Frø af Nordøstamerikanske træer og buske indsamlet til Arboretet i Hørsholm. Dansk dendrologisk Årsskrift, bd. 3, I, 1968.

ØVRIG LITTERATUR

- CHRISTENSEN, CARL: Den danske botaniks Historie. 1924-26. p. 225 ff.
- ROUSSELL, AAGE (red.): Danske slotte og herregårde. 1965.
- TRAP, J.P.: Danmark. (f.eks. 5. udg., bd. 12, p. 316-317).
- ØSTERGAARD, JENS: *Gleditsia triacanthos* L., Tretorn. Dansk dendrologisk Årsskrift, bd. 1, II, 1953.
- ØSTERGAARD, JENS: *Sophora japonica* L., Pagodetræet i Danmark. Ib., bd. 1, III, 1955.